

MÉGBEJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Rökk Szilárd-utca 18. sz.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

Kéziratok nem adatnak vissza.

— Budapest, január hó 15. —

Január elsejével kezdődött az új évnegyed.

Azon tisztelt előfizetőinket, kiknek előfizetése december végével lejárt, tisztelettel kérjük, hogy előfizetéseiket hova előbb megújítani sziveskedjenek.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

A HÉT kiadóhivatala,
VIII. ker., Rökk Szilárd-utca 18. szám.

Krónika.

Glosszák a hétről.

— jan. 13.

Tisza István múlt vasárnap az ő belvárosi választói előtt programot mondott. Épkézláb programot, amiben van gondolat és gyakorlati megcsinálhatóság; amilyen nemcsak hogy méltó volna, mint öreg barátja, Kautz Gyula lelkesen elkiáltotta, bármely angol vagy francia államférfihez, hanem méltó a magyar államférfihez, akinek nem Angliát s Franciaországot kell elkormányoznia, hanem ezt a mi boldogtalan, tönkrement, megrontott és megromlott Magyarországot, olyan tervekkel és gondolatokkal, melyek ezen a romlás és romlottság segítsenek. Tisza István nemcsak a könyveket forgatta haszonnal, ami értelmes és érdeklődő embernél nem nagy sor, de haszonnal küzdötte, élte és tanulta végig azt a tizennégy hónapot is, amióta miniszter s amióta többet tanult, mint az azelőtt eltelt negyven esztendő alatt. Programjában éppen az a jó, a kitünő, hogy uralmon lévő kormányférfi számára való program, mely Magyarországnak minden mai adatát számbaveszi s nemcsak a szükségesekre gondol, hanem a lehetőségekre is. Mint pártember vagy bármely elvnek felelőtlen követője a programnak tán egy betűjét nem írnám alá, de ha magyar miniszterelnök volnék, radikális, demokrata és szocialista ember létemre sem tudnék, nem is akarnék, kivéve a választójogot, sokkal tulnyulni ezen a programon, ha nem felkavarni akarnám e fejletlen országot, hanem mindenekelett meggyógyítani s aztán a fejlődés rendes kerékvágásán utnak indítani. E program éppen azért jó, éppen azért államférfias, mert nincsen semmi természetes akadály annak, hogy azonnal valóra váljék, de mihelyt megvalósulna, azonnal avulttá és túlhaladottá tenné önmagát és szervesen tudna kinőni belőle egy újabb, nagyobb lélekzetű, frissebb levegőjű s merészebb tervű program. Igen, a belvárosi program kitünő pro-

gramm volna Magyarország számára, ha a mai miniszterelnökön s egy-két miniszterársán és személyes barátján kívül csak egy, egyetlenegy politikusunk is volna s a szóvivő pártok közt csak egy, bármily csekély számú töredék is akadna, aki most valóban az országon akarna lendíteni, nem csakis saját magán s ha a közönségben s a sajtóban elvégre nálunk is találtató komolyak, józanok és lelkiismeretesek valamivel bátrabbak, valamivel öntudatosabbak, valamivel férfiasabbak s köteleességtudóbbak volnának azzal a lelkiismeretlen és cinikus terrorizmussal szemben, mely most minden külső és belső ok nélkül kockára veti e boldogtalan ország sorsát. De most, hogy a Tisza szavát idézzem, mindnyájan játszanak a tűzzel, mert biznak a tűzoltóban, pedig ez az egynéhány tűzoltó, ez a néhány igaz ember nem hártja el fejünk felől a Sodoma s a Gomorrha végétét.

Mert ezzel a végzettel játszunk, s annál gonoszabbak, annál lelketlenebbek vagyunk önmagunkkal szemben, mert éppen a mai világközi s monarchiabeli állapotok közepett mindenre inkább van okunk és jogczimünk, mint erre a játékra. Magyarországtól ma nem akar senki semmit. Veszedelem sehonnán nem fenyegeti. A magyarság igényei előtt szabad a tér. Minden kilátásunk s eshetőségünk megvan arra, hogy, ha magunk nem teszszük magunkat tönkre, ha magunk nem fosztjuk meg magunkat minden erőnktől és támasztékunktól, s magunk nem kényszerítjük magunk ellen a végzetet: olyan boldogulásnak menjünk elébe, amilyenről Hunyady Mátyás csak álmodni tudott, de amit számunkra és maga számára megszerezni ő sem tudott. Mióta, 1802 óta, Ausztria a német birodalomból kiszakadt, s mióta, most tiz hónap óta, Oroszország hosszú időkre meg van bénítva: száz év óta az egész világtörténelem azon dolgozik s most tiz hónap óta semmi akadály nincs többé annak, hogy az osztrák-magyar monarchia békében, becsülettel, tisztességgel, senki jogait nem csorbitva, semmi történeti jogczimet el nem tiporva, tisztán a politikai fizika és matematika ellenállhatatlan törvényei szerint magyar-osztrák monarchiává váljék, vagyis olyan szövetséges birodalomná, mely a saját életfentartási érdekei követésével egyuttal a magyar állam kiépülését s ez államnak magyar nemzeti voltát építi ki, erősíti és biztosítja. Semmi egyéb nem kell ehhez, mint hogy nyugodtan és higgadtan lássuk el a magunk hétköznapi életét, és mesterséges beletelnyúlással és siettetéssel ne zavarjuk meg azt a szerencsés véletlenből kialakult folyamatot. Ehelyett mindent elkövetünk arra, hogy egy erőltetett és rosszhiszemű revolver

politika állandósításával egyfelől magunk cseréljük be belső életünk igazi erősségeit erőszakkal kicsikart csillogó semmiségéért, másfelől ez erőszakossággal úgy felbőszítjük és fellázítjuk magunk ellen e monarchiának s a saját országunknak minden egyéb elemét, hogy ezek csakhamar sietni fognak békében, de talán háborúval is kihasználni ezt a mi erőtlenségünket és megtépettségünket. Nos: minden magyar politikusok közt, akár hatvanhetesek, akár negyvennyolczasok közt, eddig csak egy akadt, aki bátran ki meri mondani, hogy *erről* van most szó Magyarországon s *ennek* a vakmerő s az országot-koczkára vető játéknak kell végét vetni, s aki vállalta is, hogy végét veti. Sikerülni fog-e ez neki, s az eszközök s a módok, melyeket választott, jól szolgálják-e célját: arról lehetséges a nézetek különbsége. De arról jó hiszemmel nem különbözhetik a nézet, hogy valameddig az ország egyetlen kérdésében egyetlen ember van csak, akinek álláspontja van s aki ez álláspont szerint akar cselekedni: ennek az egy embernek nemcsak szabad, de kötelessége is kezében tartania a hatalmat, míg azt erőszakkal ki nem tépik a kezéből.

*

A románok aktivitásáról és programjáról sok szó esett e héten, s lőn nagy elcsudálkozás, hogy a románok az ő aktivitásukat olyan programmal kezdik, melynek fő pontja: Magyarországnak federalizálása, őszinte, nyílt és tökéletes hazaárulás. Ebből a csudálkozásból azt következtetem, hogy a passzivitás nem volt rossz taktika az oláhok részéről; ime, a magyarok, ahelyett, hogy husz esztendőn át tettek volna valamit az oláhokért vagy az oláhok ellen, el is felejtették már, hogy románok is vannak a világon, s őszintén meg vannak lepelve, mikor az ország bomlását és romlását érezvén, az oláhok megint idején valónak érzik, hogy, egyelőre papiroson, fellázadjanak a magyar uralom ellen. Kétségtelen, hogy, nem szólva a program némely tetszetős radikális, sőt szociálista sallangjáról, maga az alaptétele nemcsak képtelenség, hanem arczátlanság is. Federalizmusra, szemben valamely meglévő egységes államalakulattal, még a legszélsőbb szabadelvűség szerint is csak azok törekedhetnek, akik valaha külön népi vagy országai egyéniség voltak, kiknek e különségre most is megvolna minden belső föltételük, s a felettük levő egységes állam mesterséges és jogtalan alakulat. Nálunk erről szó sincs; a magyar oláhság és, kivéve a horvátokat, bármely egyéb idegen nép, e földön ezer év óta sohasem volt külön népi vagy országos egyéniség, s most mesterségesen tenyésztieni ilyen különégeket a természetesen és történetien alakult állami egység mására: ennek követelése annál inpertinensebb dolog, mert az illető népek számára is öngyilkossággal járna. Mindez azonban ne téveszsen meg bennünket aziránt, mi a tennivalónk. Ha az oláhok áruló és forradalmi hajlandóságuk is, meg kell fontolnunk, mi az, amivel *igazán* visszaszoríthatjuk e támadásukat. Az erőszak nem, csakis a szabadság s a törvényesség, melylyel ugyan vissza fognak élni, de melynek bennünket is erősítő hatása sokkal nagyobb, hogysém az ő ostoba és gonosz törekvéseik meg ne szegnének azon.

Akármi álljon is az ő programjukban: nekünk nem azzal kell törődnünk, hanem azzal, hogy velük szemben való politikánkban se ellenük, se magunk ellen ne vétsünk. Ezt a határt megtartani nem nehéz. Jogosnak kell elismernünk úgy a román, mint bármely egyéb nemzetiség abbéli követelését, hogy a köztük és köztünk valóban meglévő különbségben, amilyen a nyelvi s az egyházi: erőszakkal ne háborgattassanak, s ezeknek megfelelően bizonyos célszerűségbeli intézkedések adjanak helyet az ő nyelvüknek a közigazgatásban, a törvénykezésben, a hadseregben. Viszont nekik sincs semmi joguk utjába állani az állami nyelv kötelező uralmának, s úgy ez uralom, mint az együttlét természetes és erőltetés nélkül való amalgamizáló hatásának. Például az oláhnak joga van arra, hogy iskoláiban románul is tanítson, s hogy olyan bíró ítéljen, olyan tisztviselő hivataloskodjon, olyan felebbvaló káplárkodjon vagy hadnagykodjon felette, aki az ő nyelvén is ért. Hasonlóképpen joga van arra, hogy magános társadalmi és gazdasági uton szervezze faji összetartozandóságát, s erősítse faját akár birtokpolitikával is. Ellenben szemtelenség kitiltania iskoláiból a magyar állami nyelvet, orczátlanság tiltakoznia a hadsereg magyar részének magyarrá válása ellen és tolakodás megszabni akarnia, hogy »román« földre csak román telepesek telepíttessenek, vagy ki hol milyen birtokot vásárolhasson csak. A mi dolgunk tehát igen egyszerű. Semmiféle állami vagy törvényes intézményünk nem lehet olyan, mely az állam s a törvény erejével igyekszik a románokat bármely általános polgári jogból kizárni, vagy nyelvüket avagy vallásukat zaklatással kiirtani. Viszont semmiféle állami vagy törvényes intézményünket nem állítjuk szolgálatába a külön román nemzeti egyéniség kialakulásának, a magyar állami nyelv s állami és nemzeti egység visszaszorításának. Erre mindig lesz erőnk, mert erre mindig új meg új erőt merítünk abból a szabadsági politikából, mely még a hazaáruló törekvésű románságot sem kívánja másodosztályu polgárság gyanánt kezelni.

G.

Beteg.

Sok dal van még lelkemben:
Mit el nem énekeltem

S nem egy mese, egy álom,
Minek a végét várom...

Adósom még az élet!
Még vágyom, még remélek!

Titok is van olyan még,
Amit tudni szeretnék.

Könnyem sincs mind elsírva...
Még — látod édes Istenem —:
Nem mehetek a sirba...

Jörgné Draskóczy Ilma.

Extasis.

Irta: FEHÉR JUDIT.

I.

Anna levelet kapott a gróftól.

— Nyugodt lehet, drága Annám, — állott a levélben — már nem vagyok beteg. Persze a maga apja, orvos létére, sötét színben látja a dolgot. De bármit mond is: én nem hiszem, hogy komoly baja volna a tudómnak. Az a kis vérköpés — amely már különben is elmúlt — nem egyéb, mint következménye annak a nagy izgalomnak, amely maga miatt testemet és lelkemet hónapok óta emészt.

Kicsi Annám, ne vegye komolyan, amit most mondok, mert valószerű, hogy egy óra múlva magam is egészen másképpen fogok érezni: de nem vettem volna nagyon rossz néven a sorstól, ha betegségemben elpusztulok. Mily kéjes érzés, elégni fiatalon, a szerelem okozta epedés lázáiban! Maga megsiratott volna, míg így: lesz talán idő, hogy megátkozza a nevemet!... Mert újra csak azt mondom, édesem, amit magának már oly sokszor megmondtam, hogy én nem vagyok az az ember, jobban mondva: az az Isten, akit maga bennem imád. Sőt gyarlóbb vagyok még, mint más emberek. Hiú vagyok, élvágyó, önző, még gyenge is egy bizonyos irányban; mert mit ér az, hogy másokkal szemben bátor vagyok a halálmegvetésig, amikor nincs erőm ellenállni vérem ama vágyainak, amelyeket a józan eszemmel elítélek?

Bizony, aranyom, az a szent férfit, akinek maga oltárokat emel, legfeljebb ha megtért bűnösnek nevezhető, de még annak sem igazán. Elmondom — mert egyszer ugyanis csak meg kell tudnia — hogy míg magán keresztül meg nem szerettem a tisztaságot: érdeklődésem majdnem kizárólag azoknak az asszonyoknak szólt, akik maguk is férfimódra hazugok, kéjvágyóak és brutálisak és akik a kezükbe került férfi megrontására és megalázására törekcsenek. Nemcsak dekadens fajtam erélytelensége és a saját magam fiatalisága szolgáltatott ki nekik, mint ahogy rouéknak kiszolgáltatja tudatlansága és kíváncsisága a fiatal leányt, hanem inkább természetemnek ama bizarr hajlandósága, hogy amióta csak emlékezni tudok, a mások romlottsága mindig élénken izgatta a fantáziámat. Engem, — ne vessen meg ezért, kicsi Annám — szempontjaim szinte átkos sokoldalúságánál fogva, az emberi bűnök nem undorítanak, mulattatnak inkább... És hogy mindent meggyónjak magának, — a hazugság ugy-e nem méltó mihozzánk? — azt is bevallom, hogy néha még most is ráéhezem azokra az erős izgalmakra, mint kigyógyult részeges az abszintra, amelyek az *olyan* asszony közelségében várnak a férfira. De azért nem kell rám haragudnia. A magáé vagyok én egészen, és régi bűneim kísértése daczára, tudom és érzem, hogy tönkre mentem volna, ha meg nem fűroszthetem lelkemet a reá tapadt piszoktól egy tiszta lélek mélységeiben...

A maga apjának engedelmével lejöhettek ma először ide, a kis műtermembe, ahol a maga portréját skiccelgettem, míg beteg nem lettém. Szivem hangosan dobogott, amikor belépve, rám tekintett az a gyönyörű, sötét szempár, amely előtt mintha éppen most nyílnék meg a mennyek országa, valami édes csoda, valami mindenki más számára elrejtett titok... Kit lát maga olyankor, amikor olyan különösen rám vagy fel az égre néz? De nem, ne mondja meg, ugyanis hiába magyarázná. Én azt, úgy hiszem, csak akkor fogom igazán megérteni, mikor a maga szive a szivemen fog dobogni.

Ma a haját próbáltam pingálni. Oh ha egyszer modell

után festhetném ezt az aranybronzszínű hajkoszorút, amely úgy hat, mint egy izzó, vastag aranszálakból sodrott, tömör és ragyogó ékszer. Ha modell után festhetném a maga üde, leányos nyakát, páratlan teint-jét, gyermekes száját, erős állát, finom lapos orrocskáját, amely szabálytalanságával olyan pikáns ellentétje klasszikusan szép fejének! Imádkoznám magához, ha volna édes anyja, hogy jöjjön el egyszer a műtermembe, vagy így is, ha csak valamennyire is méltónak érezném magam ekkora kegy elfogadására.

Ámbár ha nagyon szeretne: eljönne egyszer. De nem, ne jöjjön el még sem. Csak az ablakom alá jöjjön el, míg szobafogságom tart, mintha a kastély kertjében sétálgatna, hogy legalább egy pillanatig lássam.

Eljön? Eleped maga után a maga-szegény; szenvedő és szerelmes

Albertje.

II.

Anna nem válaszolt a levélre. Meg akarta lepni a szerelmesét, és másnap, kora délelőtt, elindult a grófi kastély felé.

Az út rövid volt odáig. Az első ház, az Annáéké mellett, a régi erdőszlak volt, amelyben huszonöt év óta nem lakik senki. A nagy, őserdő módjára buja és mégis szomorú kertben van eltemetve az utolsó lakónak, egy öreg erdőszlak a leánya, aki a mostani gróf apját szerette és mert vétkezett is vele, mérget ivott szegényében. Anna látta gyermekkorában az erdőszlak folyosóján a leány kis cipőinek a nyomait, amelyek bevésődtek a mázolt padlóba akkor, amikor az öngyilkos, haldoklásának kinjaiban, sarkait a földbe vájta.

Az erdőszlak tőszomszédságában van a falu háza. Nagy, fehérre meszelt épület, amelynek hosszú ablaksorán egy helyütt mindig le van eresztve a zsalugáter. Ebben a szobában — amely a falusiak babogás előítéletei miatt zárva van azóta — ölte meg a feleségét, régen, a falu jegyzője, mert szerelemben érte a gróf nagypapjával. Az Annáék szolgálója nótát tudott e szomorú esetről és Annának eszébe jutott most eme paraszti szerzemény kedves és monoton dallama, amelyet nem hallott azóta, hogy csöpp korában, a libákat dugató szolgáló szoknyáján üldögélve, piczi ujjával kukoricaszemeket dugdosott ő is a baromfi kitért szájába.

A faluháza után a templom következett. Szép, egyszerű épület, amely a gróf őseinek a kegyadományából épült. Ebben a templomban fogadta meg magának Anna, hogy apáca lesz. Gyermek volt még, amikor már szolgálgni akarta Krisztust, aki éppen az volt, aminek ő az ember eszményét álmodta: Isten. Órákig imádkozott hozzá a templomban, előbb a könyvből, majd amikor már kifogyott minden írott imádságból: kívülről, a szive mélyéből, végtelen odaadással, úgy ahogy csak asszonyi érzéssel lehet megalázkodni az előtt, aki nálunk nagyobb, hatalmasabb és erősebb. Könyörgött a Megváltóhoz, hogy őtet szeresse, bűnöktől oltalmazza, magához valamennyire méltóvá tegye. Kérve-kérte, hogy váltsa meg az élettől, hogy engedje meghalni a lábainál, hogy olvassza bele az ő parányi lényét isteni lelkének mérhetetlen nagyságába... Órákig el tudott hozzá édesdeden beszélgetni; majd amikor felállt, egy utolsót intett a felhők fölött lebegő, megdicsőült alakjának a festett üvegablakok színes világosságába. Áhitatába elmerülve, mint a középkori legendák liliom-alaku leányai, lesütött szemmel haladt végig a széksorok között. Alig érezte, hogy lábai megdagadtak a hosszas terdeléstől. Az ajtóhoz érve, kezét belemártotta a szentelt-víz-tartóba, megszokásból, gépiesen, de annyi hittel és meggyőződéssel, mintha ujjával a szentség és tisztaság fluidumát érintené.

A templomajtóban vártak rá a szegényei. Elszerencsétlenedett vagy elzüllött parasztemberek gyermekei, akiknek egy része megható vidámsággal, egyike-másika azonban olyan konok elzántsággal nézett az őket elállatiasító nyomoruság szemébe, mintha egy reája tekintő rémimel, vagy mintha egy, a messzeségben reája várakozó, de elháríthatatlan bűnnel nézne állandóan farkasszemet. Siránkozó, ravasz, öreg parasztasszonyok, olvasót pörgető, kenetteljes öreg férfi-koldusok — a falu jól ismert tartuffe-jei — is megállították panaszukkal Annát, hogy itókát vegyenek maguknak az ő megtakarított krajezárain kenyér helyett. De nemcsak emberi lények csatlakoztak hozzá, mint a szegények és betegek oltalmazójához. Előregedett kutyák, csavargó macskák, elárvult madarak, éhes verebek is tartoztak az udvartartásához, a melyben a leány reggeltől-estig áldozott lelke szükségletének, hogy a mások nyomoruságán enyhítsen.

Jótekonysága pedig nem volt minden szenvedés hijján. Apja, a grófi uradalom orvosa — amolyan derült kedélyű, jómódu falusi stréber, akit a nagy urakkal való érintkezés valami jezsuitaszerű simaságra tanított meg — elvből is, fukarságból is, szigorúan üldözte leánya szokatlan hajlamait. De hiábavaló volt minden, még a testi fenyíték is, amelyet ezért gyermekkorában kapott; Anna kész lett volna martir-halált halni, a vérét odaadni minden szenvedésért. Mert őt a szenvedés látása — mint mindazokat, akik arra születtek, hogy magukat másokért feláldozzák — a részvéten felül a felelősség érzésével töltötte el, valami fanatikus sugallatával annak, hogy a mások éhsége, bánata, betegsége és halála nemcsak természeti okokban gyökerezik, hanem abban is keresendő, hogy ő él, hogy ő egészséges, hogy ő neki nincsenek gondjai, míg mások éheznek, szenvednek és meghalnak. Hosszu éjszakákon sír és töprengett emiatt Anna, felajánlva testét és lelkét áldozatul ama kérlelhetetlen nagy hatalom megnyihítésére, amely a földre hinti a nyomoruságok magját. És valahányszor magáról megfélekedve, jóízűen evett, ivott, vagy nevetett: eme ártatlan örömeikért bocsánatot kért magában azoktól, akiket az észszerűség nyilvánvalósága szerint ezzel semmiképpen meg nem rövidített, de akikkel szemben mégis bűnösnek érezte magát és akikért kész lett volna minden pillanatban az életét is feláldozni.

A jóságnak eme titokzatos forrásokból fakadó extázisa — amely elég gyakori még azoknál a fiatal lényeknél is, akiket az élet később közömbössé, vagy roszzá tesz — Annánál is helyt engedett, 16—17 éves korában, a normálisabb emberi fejlődésnek. Ugyyszólván minden látható átmenet nélkül, talán egy bál vagy egy majális után, — tudvalevőleg ebben a korban sokszor a kicsi dolgok impressziója is oly élő és mély — egyszerre világiasabb lett, sőt egy kicsit eldurvult. Szívesen kaczerkodott a jegyző-segéddelel, a káplánnal, az első férfakkal, akik neki megmondták, hogy szép. Bekövetkezett hát nála is, a virágzás amaz elmaradhatatlan korszaka, amikor az ember magába szerelmes.

Am a természetes önzésnek ez a boldog időszaka nála nem tartott sokáig, mert amint feltűnt előtte a fiatal gróf érdekes alakja: az első szerelem érzése visszavitte Annát előbbi fanatizmusához. Egész élete, minden gondolata a szeretett férfié lett. Ámbár a férfi tőle, telhetőleg védekezett az ellen: kultuszt üzött belőle, épp úgy, mint előbb Jézusból. Feltétlen odaadással borult a lábai elé, odakinálva neki mindenét, akárcsak a szegényeknek, és nem követelve tőle a maga számára semmit viszonzásul. Még a külsőségekben is a fanatikusok csodálatos nagylelkűségével adózott neki. Más férfival, mint a gróffal, nem beszélt. Gyönyörű haját, amelyet a gróf annyira szeretett, fekete kendővel kötötte be, hogy kivüle senki ne lássa. Ha más istennek a szolgálatában, de mégis apácza lett hát, mert

földi szerelme csak folytatása volt régebbi vallásos rajongásainak: amaz ösztönnek és vágyának, hogy életét osztatlanul egy nagy érzésnek szentelje, egy nagy és nemes férfi-alak lábai elé tegye.

III.

A gróf kinézett műtermének parkra nyíló ablakán és már messziről látta jönni Annát. Szíve megdobbant az örömtől. De eszébe jutott, hogy munkás-zubbonya van rajta — festői, és kissé fantasztikus öltöny, olyan erős színű kék kelméből, amelyben régi olasz festők képeiken az Isten-anyát előszeretettel öltöztetik — amely ugyan jól áll neki, de nyakát, sőt mellének egy részét is fedetlen hagyja. Így még sem lehet fogadni egy leányt. A másik szobába ment, hogy ruhát váltson, de utközben meg-gondolta.

— Ej, mi van abban? ... amikor ő magától idejön hozzám ... futott át profán gondolatokra könnyen hajló elméjén.

De csakhamar megtisztult eme gondolatától. Ruhát nem váltott, de igaz meghatottsággal sietett Anna elé.

Mellőzték a szerelmesek közönséges szokásait. Meg sem csókolták egymást, de látható módon zavartak és meghatottak voltak mind a ketten. A gróf — hogy kikölkentse magát ebből a hangulatból — kézen fogta Annát, és körüljárva vele, megmutatta neki róla festett képét és a műterem gyönyörű berendezését. Anna — tartásában egy kecses kis automata, amelybe mellette menő társa leheli az életet — áhitattal csüngött a férfi ajkán.

A gróf nagyon érdekes férfi volt, ám érdekességében egy kissé torz, amiatt, hogy alakján a szinte penetráns módon kifejlődött férfias vonások: kemény izmok, széles vállak, erős nyak, a koponyának nemes vadállatéra emlékeztető alkotása — a legkülönösebb koponya-alkotás, amelyen a rengetegegek lakóinak bestialitása megfér egy tul-finomodott emberi agynak beszédes okosságával — egyes testi formáknak majdnem leányos szépségével olvadtak egybe. Az ellentétes elementumok eme kissé szokatlan öllelkezése hasonlóná tette a gróf alakját ama képhez, amelyet képzeletünk egy fiatalkorát élő szatyrról alkot.

Körüljárták a nagy, gömbölyű helyiséget, amelyet a felülről jövő világosság, a sok fehér márvány-szobor, a csodás műtárgyak és a fehéres fényű, régi szőnyegek bősége, az Anna szemében valami Valhalla-szerű ünnepélyességbe borított, és megállapodtak egy sarokban, elmerülve az egymás nézésében. Anna szólalt meg előbb:

— Nagyon beteg volt?

— Rosszul nézek ki?

— Meglátszik, hogy szenvedett.

— Megkapta a leveleimet?

— Meg. De mért ír nekem olyan különös dolgokról?

— Azért, mert azt akarom, hogy megismerjen végre, emberi és férfui gyarlóságom igaz mivoltában és hogy ennek daczára szeressen. Mert a maga szerelme csak annyiból áll, hogy most, az én kedvemért, kissé szakított Jézussal, de kettőnk alakját a legtöbbször azonosítja, sőt össze is téveszti a szívében. Nekem az ilyen testnélküli szerelem nem ér semmit. Ne higgye, hogy én Isten vagyok. Szeressen magamért. Azért mert ez a lélek az én lelkem, ez a test az én testem, ez a kéz az én kezem ...

A gróf rátette a kezét — ilyen finoman czizellált, ideges, puha és mégis erős ujjai lehettek a renaissance-korbeli gavallérnak, aki boszúból embert ölt, és hölgyének ablaka alatt szerelmesen gitározott, egyazon holdvilágos estén — az Anna nyakára, mintha meg akarná fojtani és parancsolóan a szeme közé nézett. Felháborodása őszinte volt, ámbár nem tisztán becsületességből akarta meggyőzni a leányt a maga gyarló, emberi voltáról. Betelt már a foly-

tonos apoteozissal, megunta, hogy Isten legyen és a benne lakozó érzékiségnél és egy naiv hiúságnál fogva — régi dolog, hogy a legraffináltabb emberek lelkében legkönnyebben akadunk meglepő naivitásokra — inkább arra volt kíváncsi, hogy testileg tetszik-e Annának és hogy mennyire tudta megnyitni eme különös leány szívét a földi szerelem számára. Mert ha azt hitte volna, hogy az ő vágyakozásai hidegen hagyják Annát, iránta való érdeklődése talán egyszerűen megszűnik. De emlékezett töle kapott csókokra, amelyeknek az édessége és a forrósága napokra megrészegítette és lánggra gyújtotta a fantáziáját egy olyan szerelem megizelésére, amely a legteljesebb lelki odaadás mélységével gazdagítja a neki ösmerős gyönyörűségek birodalmát. Am a fiatal gróf ama férfiak közé tartozott, akik csak a saját lelkük kincseiben hisznek igazán és ezeket nem szívesen pazarolják az asszonyokra, akikből szeretnék könnyű szerrel kiszívni a legintenzívebb mámor különböző extraktumait. Iyen módon boszankodott, amért a könnyű és megszokott hódítási utakon haladva, csak ritkán tudta belevinni Annát a benne szunnyadó szenvedély ama nagy kitöréseibe, amelyekre az effajta teremtetések, akik testileg kevésbé élnek, inkább nagy lelki emótiókon, mint érzéki hatásokon keresztül érnek meg.

Egypárszor közel volt ahhoz, hogy meggyűlölje a leányt, mert az nem reagált azokra a szerelmi megnyilatkozásokra, amelyek a leányos fantáziát hidegen hagyják. Nagyon sokszor, a gróf minden értelmisége daczára, nem tudta, hogy mit gondoljon Annáról. Eddig még minden leány és asszony, aki az övé lett — még az egészen közönségesek is — az utolsó pillanatig is fennen hangoztatta, hogy soha nem lesz a szeretője a szónak igazi értelmében, míg ez az ideálisan tiszta érzésű leány mély-séges részvétől áthatva nem egyszer már önként felajánlotta magát neki, reá való nagy vágyakozása csillapítására. De valahányszor a férfi erős szenvedélylyel közeledett feléje, megállította a leány tekintetének önfeláldozó szelidséggel teljes kifejezése, amely szerelmisségében is emlékeztetett arra a magasztos szánalomra, amelylyel legendabeli szűzek odanyújtották ajkukat a belpoklos csókjának.

Am a mai látogatás lényegével — a leány persze csak a sejtés ködén keresztül — tisztában voltak mind a ketten. A férfi ide hívta a leányt, a festés ürügye alatt, hogy együtt lehessen vele. És a leány, akit a szerelmeseért való aggodalom egészen megtört és elgyötört, eljött a félig tiltó, félig hívó szózatra, szakítva ösztönszerű és belénevelt előítéleteivel, hogy önfeláldozási vágyának engedve, a férfi lábai elé tegye szerelmét, — a gróf a betegségét tudvalevőleg a szerelem rovására írta — hogy meg is haljon érte, ha a férfi meggyógyulása okaért ez volna kívánatos.

És nem gondolt a holnapra, sem akkor, amikor ide jött, sem most, amikor egy zsámolyon ülve, szép áhítatos szemeivel feltekintett a férfira. A magával való törődés egyáltalán nem volt felvéve — ahogy modern szóval mondják — életének a programjába. Festésre persze nem került a sor. Inkább más dolgokról beszélgettek. Anna elbeszélte a grófnak, hogy mit álmódott azt a napot követő éjjelen, amikor őt először látta. Kint feküdt a mezőn, körülötte olyan kihalt minden, mintha megkövült volna felette az égbolt, a fák és mellette a fűszálak. Csak a hold világított, de Anna nem szerette ezt a csillagot. És akkor az ég sötét messzeségéből feléje közeledtek a gróf félelmetesen nagyra nőtt szemei. Oly közel jöttek hozzá, hogy szinte égették a testét, mint a tüzes sugarak...

— És mi volt tovább? — nógatta a férfi a beszédben elakadt leányt.

— Mindent nem lehet elmondanom — szólt pirulva Anna. Csak nagyon sokáig tartott az álom és mintha a

világ kietlen és szomorú lett volna e közben, olyan, mint az elátkozott ország, míg a maga félelmetes, csillagszerű szemei újra eltávolodtak abba a nagy messzeségbe, amelyből felém jöttek.

— Kis bolondom — mosolygott a férfi, megsimogatva leány fejét. Nézd, — folytatta gyermekes kaczer-sággal — milyen szép papucsom van.

— Szép — szólt Anna és szórakozott pillantást vetett a furcsa lábbelire, amelyet a gróf maga hozott a Keletről.

Ekkor a fiatal gróf — aki tele volt pogány és művészi hajlamokkal — különös dolgot művelt. Ledobta féllábáról a papucsot, és reáhelyezvén meztelen lábát egy közelében álló, üres szobor-talapzatra, így szólt Annához:

— Láttál már, kicsi leány, ilyen szép férfi-lábat? Nem olyan-e, mint egy antik tökéletességgel mintázott szobor-láb?

De Annát, akiben kevés volt az artistikus iránt való érzék, valósággal megdöbbenetette a férfi eljárása, amely úgy hatott reá, mint egy nagy brutalitás. Szerette volna eltakarni a szemeit. Pedig mindennap látta a parasztok lábát, amelyekre kérget von a sár, vagy a por, anélkül hogy valaha arra gondolt volna, hogy azok a lábak a meztelenség tartozékai.

A férfi azonban nem tudta mire magyarázni a kínos zavart, amelylyel a leány szemmeláthatóan küzdött. És kissé beteges, gyermekes, cézári hiúságánál fogva, újra elfogta az az érzés, hogy Anna őt csak akként szereti, mint egy ideális lényt, amelyet képzelete magának róla formált, de tesileg távol van tőle.

Ez a gondolat elszomorította és fölingerelte. Ebben a pillanatban egy csöppet sem szerette Annát. Sőt azon gondolkozott, hogy magától ellökje-e, vagy hogy csak azért is egészen a magáévá tegye.

E közben Anna, aki érezte, hogy valami baj van, hogy a beszélgetést más irányba terelje, előadta a grófnak, — hangja oly szép és színben oly gazdag volt, mint a haja, amellettt hogy lejtésében volt valami a dajkák és a nagymamák mesélésének édes monotonijából — hogy közös védcenzük, a vak Kati, meghalt, míg a gróf beteg volt. És hogy elpusztult, anyai hivatásának lett áldozatává, egy szép fehér galambja is, amely oly szelid volt, hogy még haldoklásában is türte párjának szerelmes kiméletlenségét.

— És te nem így tennél? — kérdezte a férfi. Te elleneszegülnél az én ölelésemnek, ha tudnád is, hogy meghalsz tőle?

— Bizonyára nem — szólt Anna az önfeláldozás készségében fellángoló tekintettel.

Ekkor a férfi felkapta őt magához, az ölébe, és mélyen a szemeibe nézett. Anna még soha nem érezte ily közelről ezt a tekintetet, de azért tudta ösztönszerűleg, hogy mit jelent. A halál rémülete fogta el, de hogy az imádott férfi kedvére tegyen, annak a pillanatnak az elszánt bátorságát öntötte a szívébe, amelylyel régebben megedzette magát arra az aktusra, amikor haja lehull az apáca ollója alatt... És megaláztatásában fölemelte az a gondolat, amelynek édessége még a velőit is átjárta: hogy eljött hát a rég áhitott, végleges, nagy önfeláldozás órája: odaadhatja azért, akit a világon a legjobban szeret, mindazt, a mi számára még az életnél is becsesebb.

A gyámoltalan ember ezerszer mulasztja el az alkalmat, hogy előbbre jusson és ezeregyedszer is őszinte szemrehányással panaszkodik a sors kegyetlenségéről.

Bódító álom ...

— Verlaine. —

Bódító álom száll fölém,
Már lelkeimet befödte ...
Fáradt pillánkat, vágy, remény,
Húnyjuk le mindörökre!

Im éjbe réved, éjbe vész
Szemem hunyó sugára,
Minden kéj, minden szenvedés,
Egy élet — ködbe, árnyba ...

Bölcsőringás ... Önkéntelen ...
Csak lassúl egyre, érzem ...
S mintha pihennék édesen
Már lenn a sír ölében.

Telekes Béla.

Krónika II.

Melikán.

— jan. 13.

Szeretném megkérdezni Groszmann Miksát, vagy Csizmadia Sándor szocialista vezérembereket, mit tartanak Melikán Jánosról? Melikán Jánosról, aki napszámos a Thury-féle haranggyárban, vizsgálati fogságban ült halálos késelésért, a tárgyaláson azonban kivallotta ártatlanságát, meg a bűnösségét, hogy hatszáz kemény forintokért magára vállalta az emberölést minden diffamáló következményeivel. A királyi ügyésznek az ilyen eljárásról meg van a maga tiszteletreméltó véleménye, mely abban kulminál, hogy egy ember, aki pénzért ilyesmire képes, nem jobb a Deákné vásznánál. S kötve hiszem, mert Groszmann Miksa és Csizmadia Sándor aligha nincs egy véleményen a bourgeois királyi ügyész ural, hogy a munkáskaszinóban szívesen látnák a Melikánokat? Ezt az egy Melikánt, ha tagja volna, vajjon megbecsülnék-e elvtársnak? Az önérzetes, vért verejtékező becsületes munkás kezét szorítana vele? Nem piszok-e köztük is az olyan ember, aki a szabadságával s a becsületével így üzérkedik? Aki vállalja, hogy életén keresztül mint fegyházviselt gyilkos szenvedjen? Nem, a mi szocialista derék embertársaink nem tűrnének meg maguk között ilyen alakot, egyszerűen azért, mert a becsületre ők is sokat adnak s becsület dolgában ők is csak bourgeois-k, hogy ne mondjam: arisztokraták.

De azért mégis csak véres igazságtalanság a szocialista uraktól is maguktól, hogy becsületérzésükben s becsület felől való vélekedésükben ugyanott tartanak, mint a bourgeois-k. Nem tartanának ott, ha munkásaik nem volnának olyan bourgeois-k, mint maga a nyárspolgárság. Én ismerem őket. A mechanikus mélységesen lenézi a lakatost, mivel az piszkosabb materiával dolgozik, a kőműves szóba nem áll a kövezővel s a kvalifikált munkás egyáltalán nem tartja embernek a csatangoló napszámost,

amilyen ez a Melikán János nevű haranggyári munkás. A szocialista urak csak a nép nyomorát és a nemzetgazdasági dogmát nézik. De nem látom sem beszédeiken, sem írásaikon, hogy a materiával, melylyel dolgoznak, foglalkoztak volna annyira, mint a póktudós a pókkal, hogy ismernék a szegénységnek azt a belső természetrajzát melyből kiviláglik a természetes erkölcs szemben azzal, melyet a szocialis rend nagy liberálisan rádiktál valamennyiünkre rendi és rangkülönbség nélkül. Tudnak-e valamit a szénhordó emberekről, akik teljes szolidaritásban, őket nyuzó gazdáikkal segítik megcsalni fontban és latban a kuncsaftot, pedig nyögnek a gazdájuk szivtelensége alatt és semmi hasznuk a csalásból, melynél segítenek. Láttak-e valaha valamit abból a társadalmi életből, melynek szerelme útszéli, otthona a tömeglakás, házassága vadházasság, papja a rendőr és barátsága, ellensége a pálinka? Avagy hiszik-e, hogy ebben a rettentő légkörben ugyanolyan érzések ugyanolyan lelki meggyőződéseket érlelhetnek, mint a terézvárosi demokratakörben, vagy csak a rendes heti bérre számító gyári munkásnál? S gondolkodtak-e valaha, hogy ezek az emberek miért bicskáznak oly játszi könnyűséggel s ha kezük alatt valaki meghalt, miért nem látják soha a megölt ember véres árnyékát s miképpen tudnak nyugodtan tovább élni, ha a rendőrség engedí őket nyugodtan tovább élni?

— Hát te bicskával jössz? — kérdezte a szeneslegény Valgó, mikor a bordái között érezte a kést. Nem volt ebben a szegény emberben semmi abból a rémületből, ami engem elfogna, ha bicskát éreznék bordáim között, csak mélységes indignáció az igazságtalanságon, hogy valaki bicskával dolgozik ellene, holott ő nem huzott bicskát. De ha már megtörtént, akkor disznóság volt. Meghalt miatta s ha túléli a halálát, maga sem találta volna különösnek, hogy meghalt. Egy rongyos kis összeszóalozáson valakivel, akire különben nem is haragudott, akivel egyszerűen csak összeverekedett.

— Fogadok neked három ügyvédet — mondotta a gyilkos Bátori Jenő Melikán Jánosnak — legfőleg három hónapot ülsz, ezért kapsz hatszáz pengőt s az anyádat is ellátom, míg te raboskodol.

Hát jó, nincs és nem lesz Melikán Jánosnak olyan három hónapja, mely alatt hatszáz forintot keressen munkával. De hát a szégyen, a rabság? A becsület és a megbélyegzettség?

Ezt nem értjük mi, becsületes kaputos és munkás-zubbonyos gavallérok, de csak ezt értheti Melikán János, a szénhordólegénynek barátja. S mivel csak ezt érti, az ügyész mélységesen megveti s minden becsületes munkás-ember elfordul tőle.

És nem látja senki azt az egyetlen becsületet, mely becsületére is válik az embernek, ebben a suhanczban, aki özvegy anyjára és testvérére gondol, holott senkisé isméri rá; aki anyjának szánta a hatszáz forintot, melyért gyilkosnak csapott föl s csak azért lépett vissza az ügylettől, mivel Bátori Jenő, az igazi gyilkos, nem váltotta be ígéretét s nem gondoskodott anyjáról. Beletekintettek valaha a nép vezérei a nép salakjának családi érzéseibe? Fől tudják-e fogni, milyen grandiózus vonás az, mikor

egy tizenkilencz éves suhancz ott lent a bűzben, pocso-lyában szereti az édesanyját, szentként imádja és minden áldozatra kész érte. Tiszteld apádat és anyádat — szép parançs és könnyü annak, aki hosszú életüvé válik tőle a földön. De a Melikánok' élete megkurtul a szülői tisztelettől és szeretettől. Könnyü a majorátus örökösnek babonás tisztelettel állni majorátus apja elé, könnyü a szegény mivaneladó doktor fiának gondoskodni öreg szü-leiről, mert a doktorságot ők szerezték meg neki s a dok-torságba nem követve őt, megmaradnak lent gondtalanul, de a régi szegénységben.

A Melikán fiuk azonban annyit se köszönhetnek szüleik-nek, mint a kutya kölyke. Nincs a szülének semmi felsőbb-sége rajta. Megvetett, rongyos, piszokban és bűnben élő ronda teremtések és nyűgök, miket le kell és le lehet rázni.

Hát ez a Melikán János, aki ilyen anyáért vállal rabságot, odiumot, minden érték nélkül való ember? Ha szoczialista volnék, melléje állanék és azt mondanám: hit-ványság, hogy ettől a páriától annyi becsületet kívánnak, amennyi jövedelmi adót Rothschildtól s számba sem veszik, hogy több emberi jó érzéssel fizet, mint a kaszinó urai becsülettel. Gyalázat, hogy a lelkeken megtámadtatás nél-kül trónol és zsarnokoskodik a becsület, melyet egyformán kivetnek boldog-boldogtalanra s ezt a gaz formaságot ráerőszakolják emberekre, akiknek egészen más lelki vilá-guk van, mivel más a földi világuk. Hogy nincs értéke az igazi erénynek, mely ott, ahol él, több mint erény, több mint erkölcs, mert önzetlenség és önfeláldozás. Még mindig nincs az erkölcsi kizsákmányolásnak szocziáliz-musa? Még nem akarják fölismerni, hogy itt nyomják el igazán a tömegeket s hogy ez a törvény előtti egyenlő-ség csak olyan, mintha a munkást úgy adóztatnák meg, mint a gyárosát? Hogy a Melikánoktól más becsületet kívánni, mint bennük van, csalás és rablás egyaránt, mert akik számára a becsületet fölaltálták, azoknak a becsülete jog és előny, míg a Melikánokra erőszakolva, csak kár és áldozat? A török szultánt senkisémet tartja disznónak, mert háreme van, itt számba veszik, hogy török és szultán, de a Melikánokat ronda gazembereknek tartják, holott ott is gondolni kéne némely különbségre, mely legalább is annyira megkülönbözteti tőlünk, mint a török szultánt. S ha megtennék, akkor Melikán Jánosról mesét kellene írni az elemi olvasókönyvekbe: a jó fiu czim alatt.

Kóbor Tamás.

Szentenciák a szerelemről.

Ha az ember testének épít hajlékot, a legszilárdabb talajt keresi ki — és lelkének menedékét meg mily könnyen építi a szerelemre — pedig az futó homok.

*

Férfinak: csók kell. Nőnek az ő csókja kell.

*

Sokszor nagyobb tragédia van egy el nem sírt könnyecseppben: mint egy akó kiontott vérben — és több szerelem egy vissza nem adott kézzorításban: mint ezer csók lobogó tüzeiben.

Jörgné Draskóczy Ilma.

A kis Friedemann ur.

Irta: THOMAS MANN.

(2)

Occsük tovább is náluk lakott, akkor is még, mikor már elhagyta Schlievogt ur üzletét és önállósította magát, átvevén egy kis üzletet, valami ügynökséget, vagy ilyesfélét, ami nem tulságos munkát igényelt. A ház néhány földszinti szobájában lakott, hogy csak a lépcsőkön kelljen felmennie ebédre, mert olykor-olykor asztmában szenvedett.

Harminczadik születése napján, egy fényes, meleg juniusi napon, ebéd után kinn ült a szürke kerti sátorban, egy uj nyakkendővel, melyet Henriette csinált neki, jó szivarral szájában, jó könyvvel kezében. Egyszer-másszor félretette a könyvet és hallgatta a verebek elégedett csipogását, melyek a vén diófán ültek és a tiszta kavicsos utra néztek, mely a házhoz vezetett, meg a gyp tarka virág-ágyaira.

A kis Friedemann ur nem viselt hajuszt és arca alighogy megváltozott; csak vonásai lettek valamivel erő-sebber. Finom világosbarna haját simán oldalra fésülve viselte.

Amint a könyvet térdére eresztette és a kék, napos égre hunyorgott, így szólt magában:

— Hát harmincz év elmúlt. Most még tiz vagy talán husz is következik. Isten tudja. Csendesen és zaj-talanul fognak eljönni és odébbmenni, mint a már eddig föfolytak és én lelki nyugalommal várom őket.

VI.

Ugyanez év júliusában változás történt a kerület parancsnokságában, mely mindenkit felizgatott. A kövér, jovialis ur, aki évek hosszú során át ült ebben az állásban, közkedvelt alakja volt a társaságoknak s nem szívesen látták távozását. Isten tudja, hogyan miképen került a fővárosból von-Rinnlingen ur a helyére.

A csere különben nem látszott rossznak, mert az uj alezredes, aki házas, de gyermektelen ember volt, a déli külvárosban tágas villát bérelt, amiből azt következtették, hogy házat akar építeni. Azt a hirt, hogy rendkívül gazdag mindenesetre megerősíteni látszott az a körülmény, hogy négy cselédet, öt hátas és kocsiba való lovat tartott és egy hintót meg egy könnyü vadászkocsit hozott magával.

Az alezredes és felesége nemsokára megérkezésük után megkezdték látogatásaikat a legtekintélyesebb családoknál, s nevük közszájon forgott; a főérdeklődés azonban nem von-Rinnlingen ur, hanem felesége felé fordult. Az urak elcsodálkoztak s egyelőre ítéletet sem tudtak mondani; a hölgyek azonban egyáltalán nem voltak Gerda von-Rinnlingen lényével és cselekedeteivel megelekedve.

— Hogy megérzik rajta a fővárosi levegő, — nyilatkozott Hagenströmné, az ügyész felesége, Friedemann Hen-riette-tel beszélgetvén — hát, az természetes. Dohányoz, lovagol — helyes! — De a viselkedése nemcsak szabad, hanem diákosan szabados, sőt még ez sem találó szó... Látja kérem, ez az asszony egyáltalán nem rút, sőt csinosnak lehetne mondani: s mégis hiányzik benne a nő báj, s a tekintetében, a nevetésében, a mozdulataiban nincs meg az, amit a férfiak szeretnek. Nem kokett, s én vagyok, — isten látja lelkem — az utolsó, aki ezt nem tartanám dicséretesnek; de szabad-e egy ilyen fiatal asszonynak — mindössze huszonnégy éves — a természetes, kedves vonzóerőt... teljesen elhanyagolni? Én, édesem, nem vagyok pörgő nyelvű, de tudom, amit gondolok. Az urain-

kat most mintha fejbeverték volna, de majd meglátja egy-pár hét múlva teljesen kiábrándulva fordulnak el tőle.

— De hiszen — mondotta Friedemann kisasszony — anélkül is jól el van látva.

— No igen, a férje! — kiáltott Hagenströmné asszony. — De hogy' bánik vele? Ezt látnia kellene! Majd látni fogja! Én vagyok a legelső, aki azt mondom, hogy a férjes asszonymak a másik nemmel szemben bizonyos fokig elutasító magaviseletet kell tanusítania. De hogyan viselkedik ez az urával szemben? Olyan különösen, olyan jéghidegen tud végignézni rajta, és olyan lenézően tudja hangsúlyozni, mikor azt mondja neki: »kedves barátom«, hogy fellázítja az embert. Mert látni kell a férfit is, hogy' fogadja ezt. Korrekt, feszes, lovagias, pompásan konzer-vált negyvenéves ember, egy ragyogó katona. Négy esztendeje házasok... Édesem...

VII.

A hely, ahol a kis Friedemann urnak először alkalma nyilott von-Rinnlingennét látni, a fő-utca volt, ahol csaknem kivétel nélkül üzleti házak feküdtek s ez a találkozás a déli órákban történt, mikor Friedemann ur éppen a börszérőlt jött, ahol valami csekély dolga akadt.

Törpén és fontoskodva sétált Stephens nagykereskedő mellett, aki szokatlanul magas és négyszögletes ur volt, körszakállal, és szörnyen vastag szemöldökkel. Mind a ketten cilindert viseltek és a nagy meleg miatt kigombolták felöltőjüket. Politikáról beszéltek, miközben ütemre kopogtatták sétapálcájukkal a gyalogjártót; de amint körülbelül az utca közepére értek, megszólalt Stephens, a nagykereskedő:

— Az ördög elvihet, ha nem Rinnlingenné jön ott.

— No éppen kapóra — szólott kissé vékony és éles hangján Friedemann ur és várakozással tele nézett egyenesen előre. — Eddig ugyanis nem láthattam még. Ahá, ez az a sárga kocsi!

Valóban a sárga vadász-kocsi volt, melyet Rinnlingenné ma használt s maga hajtotta a két elegáns lovat, míg az inas egymásra font karral ült mögötte. Az asszony egészen világos bluzt viselt, s szoknyája is világos volt. Barna bőrszalagos, kicsiny, kerek szalmakalapja alól dúsan omlott vöröses-szőke haja, mely fülére volt fésülve, és nyakán nagy kontyót képezett. Tojásdad arcának színe halvány fehér volt, s egymáshoz szokatlanul közel fekvő barna szemei sarkában kékes árnyékok sötélettek. Rövid, de igen finom metszésű orra fölött szeplőkből kis nyereg ült, ami igen jól állt neki; hogy azonban szája szép volt-e, nem lehetett látni, mert alsó ajkát folyton előretolta és a felsőt érintgette vele.

Stephens, a nagykereskedő. különös tisztelettel köszönt, amint a kocsi odaért, a kis Friedemann ur is levette kalapját, miközben Rinnlingennét tágra nyitott szemmel és figyelmesen nézte meg. Az asszony leeresztette az ostort, fejét könnyen megbicczentette és lassan hajtott tovább, a házakat és kirakatokat nézegetve.

Néhány lépéssel odébb így szólt a nagykereskedő:

— Sétakocsizást tett és most haza hajt.

A kis Friedemann ur nem felelt, csak nézett maga elé az aszfaltra. Aztán hirtelen fölpillantott a nagykereskedőre és megkérdezte:

— Hogy' méltóztatott?...

És Stephens ur ismételte éleselméjű megjegyzését.

VIII.

Három nappal utóbb Friedemann János déli tizenkét órákor rendes sétájáról tért haza.

Félegykor ebédelték, s erre a félóra még »irodá-

jába akart menni éppen, mely az ajtótól jobbra feküdt, mikor a küszöbön a cseléd jelent meg és ezt mondta neki:

— Látogató jött, Friedemann ur.

— Hozzám? — kérdezte Friedemann.

— Nem, fel, a hölgyekhez.

— Kicsoda?

— A von-Rinnlingen alezredesné.

— Oh, — szólott Friedemann ur — akkor én is...

És felment a lépcsőn.

Fenn áthaladt a lépcsőházon s már megfogta a magas, fehér ajtó kilincset, mely a »tájképszobába« vezetett, mikor hirtelen megállt, egy lépéssel visszahőkölt, megfordult és ahogy jött, szép lassan lement.

És bár egészen maga volt, mégis hangosan így beszélt:

— Nem. Inkább nem.

Lement az »irodába«, az íróasztalhoz ült és egy újságot vett kezébe. Egy pillanat múlva azonban kiejtette kezéből és kitekintett az ablakon.

Igy ült ott, míg a cseléd jött és jelentette, hogy a leves az asztalon van; azután felment az ebédlőbe, ahol testvérei már vártak rá, és helyet foglalt székén, melyre három kóta-könyv volt téve.

Henriette, aki a levest osztotta, megszólalt:

— Tudod, János, ki volt itt?

— Ki?

— Az új alezredes a feleségével.

— Igen? Nagyon szép tőlük.

— Igen, — mondta Pfffi, és szája sarka nedves lett — úgy látom mindaketten nagyon kellemes emberek.

— Mindenesetre; — szólott Friderika — és a kötelező vizitet minél előbb vissza kell adnunk. Azt tanácsolom, menjünk holnapután. Vasárnap.

— Vasárnap, — helyeselték Henriette és Pfffi.

— Velünk jössz, ugy-e, János? — kérdezte Friderika.

— Természetesen, — felelt helyette Pfffi és meg-
rázkódott.

Friedemann ur nem is hallotta a kérdést és csendes, félénk arczzal ette levesét. Mintha valamit hallgatott volna, valami rejtélyes zajt.

IX.

A következő este Lohengrint adták a városi színházban, s valamennyi művelt ember ott volt. A kis terem a földszinttől a karzatig el volt foglalva és betelt zümmögő lármával, gázzaggal és parfüm-illattal. De valamennyi látcsó, a parketon éppugy, mint az emeleteken, a tizenhármas páholy felé irányult, jobbra a színpad mellé, mert ott jelent meg ma először von-Rinnlingen ur feleségével, s most alkalom nyílt arra, hogy a házaspárt alaposan szemügyre vehessék.

Mikor a kis Friedemann ur, kifogástalan fekete ruhában, fényes fehér, hegyesen előreálló ingmellel páholyukba lépett, — a tizenhármas páholyba — az ajtónál megint visszahökent, miközben kezével homlokához kapott és orrczimpái egy pillanatra görcsösen kitágultak.

De aztán leült székére, Rinnlingennétől balra.

Az asszony, míg Friedemann ur leült, kis ideig figyelmesen nézte, alsó ajkát előre tolvá, azután megfordult, hogy férjével, aki mögötte állt, néhány szót váltson. Rinnlingen magas, széles ember volt, felkefált bajuszszal, barna, jóságos arczzal.

Mikor az ouverture kezdetét vette és Rinnlingenné a párkányon áthajolt, Friedemann ur hirtelen, mohó tekintettel siklott végig rajta. Világos estélyruhát viselt, s kissé dekolletált volt a dereka — a hölgyek közül csak az övé az egész színházban. Ruhája ujjá bő és felfujt volt, fehér keztyűje könyökéig ért. Teste ma teltnek látszott, amit

multkor, hogy bő ruhát viselt, Friedemann ur nem vett észre; keble lassan, kereken emelkedett és süllyedt és a vöröses szőke konty mélyen a nyakába hullott.

Friedemann ur sápadt volt, sápadtabb, mint rendesen, és simára fésült világosbarna haja alatt apró cseppek fénylettek homlokán. Rinnlingenné lehuzta balkezeről a keztyűt és ezt a gömbölyű, sápadtféher kart, mely, mint az ékszer nélküli kéz is, halvány kék erekkel volt behálózva, Friedemann ur folyton látta; ezen nem lehetett változtatni.

A hegedők zengtek, a kürtök beharsogtak, Telramund elesett, az orkesztrumba általános öröm ujjongott és a kis Friedemann ur mozdulatlanul ült, sápadtan, csendesen, fejét mélyen válla közé huzva, mutatóujját ajkán tartva, másik kezével kabátja hajtókáját fogva.

Miközben a függöny legördült, Rinnlingenné fölkel, hogy férjével együtt elhagyja a páholyt. Friedemann ur anélkül, hogy odapillantott volna, látta ezt, zsebkendőjével halkán végigtörülte homlokát, hirtelen felkelt, az ajtóig ment, megint megfordult, leült helyére és mozdulatlanul maradt meg abban a helyzetében, melyet előbb elfoglalt.

Amint a csengetyűhang megszólalt és szomszédjai visszajöttek, érezte, hogy Rinnlingenné szeme rajta nyugszik, s akaratlanul is feléje emelte fejét. Mikor tekintetük találkozott, az asszony nem nézett félre, hanem tovább is vizsgálta Friedemann urat, a zavar legcsekélyebb nyoma nélkül, míg ez kényszeredetten, megalázva lesütötte szemét. Közben még sápadtabb lett és különös, édesen maró harag ébredt benne...

A zene megszólalt.

E felvonás vége felé történt, hogy Rinnlingenné asszony elejtette legyezőjét, mely Friedemann ur mellett hullott a földre. Mindketten együtt hajoltak le, de a legyezőt az asszony fogta meg és gunyosan mosolyogva mondta:

— Köszönöm.

Fejük egészen egymás mellett volt és Friedemann ur egy pillanatig az asszony mellének édes illatát szivta be. Friedemann ur arcza eltorzult, teste összehúzódott, szive oly irtózatossá nehezen és hangosan vert, hogy lélekzete elakadt.

Friedemann ur még egy perczig ott ült, akkor hátrahajolt a székét, halkán felállt s halkán ki is ment.

X.

Kiment, a zene hangjaitól követve, a folyosón keresztül, a ruhatárnál kivette czilinderét, világos felöltőjét és botját és a lépcsőn le az utcára sietett.

Meleg csendes este volt.

A gázlámpák világában hallgatva álltak a szürke csucsfedelű házak, az égre meredve, melyen fényesen, lágyan ragyogtak a csillagok. A gyalogjárón annak az egynéhány embernek lépte hangzott, akik szembejöttek Friedemann urral. Valaki köszönt neki, de nem látta; mélyen lehajtotta fejét, magas, hegyes melle reszketett, oly nehezen lélegzett. Egyszer-egyszer halkán felsóhajtott:

— Istenem! Istenem!

Megrettent, féltelmes tekintettel nézett önmagába: érzései, melyeket oly gyöngéden ápolt, oly okosan kezelt mindig, széjjel voltak szagatva, feldulva, letiporva... Es hirtelen, teljesen elragadva a mámortól, vágytól, fájdalomtól, szédülve támaszkodott egy lámpaoszlopnak és ezt susogta:

— Gerda!

Minden csendes maradt.

Közel és távol e pillanatban egyetlen ember sem járt. A kis Friedemann ur összeszedte magát és tovább ment. Felhaladt az utcán, melyben a színház feküdt s mely meglehetősen meredeken lejtett a folyóhoz, aztán a főutcán hazafelé tartott...

Hogy' nézett rá az asszony? Hogyan? Kényszerítette, hogy a szemét lesüsse? Megalázta pillantásával? Nem asszony-e Gerda s nem férfi-e ő? És különös barna szemei nem csillogtak-e közben az örömtől?

Ismét azt a kéjes, tehetetlen gyűlölséget érezte felébredni szívében, de aztán arra a pillanatra gondolt, melyben fejük érintkezett, melyben testének édes illatát belehelte és Friedemann ur másodszer is megállt, visszahajította nyomorék felső testét, foga közt szivta be a levegőt, aztán megint egészen tanácstalanul, kétségbeesve, magánkívül mormogta:

— Istenem! Istenem!

S gépiesen újra továbblépkedett, lassan, a füledt esti levegőben, az elhagyott visszhangzó utcákon át. A küszöbön megállt egy pillanatig és belehelte a hűvös pinczeszagot, mely ott terjengett, aztán »irodájába« lépett.

Az asztalhoz ült, a nyitott ablak mellé és rámeredt arra a nagy sárga rózsára, melyet valaki egy vizespohárban odatett. Kezébe vette, behunyt szemmel szivta illatát; de aztán fáradt, szomorú tekintettel félretette

Nem, nem, annak vége már!

Mi most már neki ez az illat? Mi mindaz, ami eddig »boldogságát« alkotta...

Oldalt fordult s kipillantott a csendes utcára. Itt-ott lépések koppantak meg, de elcsendesültek. A csillagok lenéztek az égről és hunyorogtak.

Oh mily halálos fáradt és gyöngé lett Friedemann ur! Feje oly üres volt, kétségbeesése valami nagy, gyöngéd fájdalomba kezdett olvadni. Néhány verssor lebegett emlékezetében, a Lohengrin-zene újra fülébe csendült, még egyszer látta Rinnlingenné alakját maga előtt és fehér karját a vörös bársonyon, aztán sulyos, lázasan tompa álomba merült.

(Folytatjuk.)

Saison.

Kortés-világ.

— jan. 11.

Szin: egy belvárosi ékszerkereskedés. Ragyogó kirakat, egy csomó collier, amilyent csak jótékony sorsjátékokon lehet nyerni, püspöki gyűrűk, gyöngysorok, agráfok, ezüst szelenczék, csillogó csecsebecse. Bent az üzletben a főnök éppen most nyitotta ki a Wertheim-szekerényt. Reggel van, köddel és sült gesztenyeszaggal. Belép egy vadászruhás ur.

A SEGÉDEK KARA: Eszolgálja!

A FŐNÖK: Saprísti. Jó reggelt kívánok!

A SEGÉDEK (jóváhagyólag intenek. Közös megegyezés szerint ugyanis a Saprísti szó azt jelzi, hogy jó lesz vigyázni a holmikra, mert ez az ur gyanús.)

A VADÁSZRUHÁS: Jó reggelt kívánok, mint közönségesen. Elhoztam a zászlót.

A FŐNÖK: A zászlót? Miféle zászlót?

A VADÁSZRUHÁS: A Tisza-zászlót. Hová szögezzem?

A FŐNÖK: Hová? Nagyon jó. Sehová!

A VADÁSZRUHÁS: Sehová? Hiszen az este a körben alá tetszett irni a piros könyvet. Ez azt teszi, hogy Tiszára szavaz. Ha kétes szavazó, akkor a zöld könyvbe irtuk volna be.

A FŐNÖK: Engem csak irjanak a fehér könyvbe. Én Andrásyra szavazok. Az éjjel meggyőztek a Sasok.

(Magában): Még az éjjel sürgönyözött az ó-tasnádi kegyelmes asszony, hogy nem vesz nálam többet, ha nem Andrassy Duczira szavazok.

A SEGÉDEK (halkan éljeneznek).

A VADÁSZRUHÁS: Igen? Ezt rögtön be fogom jelenteni a vezérő-bizottságnak. Az majd megtanítja karót rágni. Választási üdv! (El a bal fenébe.)

(Egy kis csönd. A főnök elkezd reggelizni: 10 kr.-ért grójit kenyérrel.)

EGY HOSSZUSZAKÁLLAS: Jó napot!

A FŐNÖK (bedobja a grójit a Wertheimbe): Jó reggelt kívánok. (Egy kis habozás után): Saprستي!

A SEGÉDEK (bólintanak).

A HOSSZUSZAKÁLLAS: Talán be méltóztatott csipni az ujját?

A FŐNÖK: Oh, dehogy. A Saprستي nálam csak olyan szólásmód, olyan, mint az, hogy izé.

A HOSSZUSZAKÁLLAS: Egy pár inggombot szeretnék... egy pár...

A FŐNÖK: Oh kérem itt van egy pár: Gyönyörű munka... parbleu!

A SEGÉDEK (miután előzetes megállapodás szerint a parbleunak is jelentősége van és pedig ez:) Valóságos szalondarab! Most kaptuk Párisból!

EGY SZIGORU UR (belép és nem veszi le a kalapját): Hm!

A FŐNÖK: Jaj! — Jó reggelt, méltóságos uram! (Magában): Ez az, aki meg fog tanítani karót rágni.

A SZIGORU UR: Ön Bechstein Jakab?

A FŐNÖK: Igen.

A SZIGORU UR: Bizonyos ön ebben?

A FŐNÖK (magában): Éppen úgy beszél, mint báró Scarpia. — Én vagyok, méltóságos úr.

A SZIGORU UR: Ha ön Bechstein Jakab, akkor legyen szives nekem fölvilágosítást adni, mért tagadta le adóbevallási ívében az ó-budai szőlőjét, a zugligeti nyaralóját és a kispesti istállóját? (Még szigorubban): Nos?

A FŐNÖK: Pardon, méltóságos ur. Az utóbbi időben az emlékezetem kezd cserbenhagyni... (Félre): Saprستي! melegem van.

A SEGÉDEK (magukban): Saprستيizhet ennek!

A SZIGORU UR (még szigorubban): Hol volt ön a január 9-ikéről 10-ikére menő éjszakán?!

A FŐNÖK: Én... én... Inkább bevallom: a Sasoknál voltam.

A SZIGORU UR (pokolian kaczag): Majd meg fog ösmerkedni a sasokkal! Az adóletagadást azonnal bejelentem s ön 77.000 koronára lesz megbírságolva.

A FŐNÖK (kétségbeesve): Parbleu!

A SEGÉDEK (kórusban): Valóságos szalondarab! Most kaptuk Párisból!

A FŐNÖK: Inkább rágom a karót... (Megtörve): Éljen Tisza! Eééljen!

A SZIGORU UR: Akkor ki a zászlóval. (Egy intésére a bőrkabátos megjelenik és kiszögezi a lobogót.) Jó napot. (Zordonan el.)

A HOSSZUSZAKÁLLAS: Ott hagytuk el a dolgot, hogy egy pár inggombot szeretnék. Ön azt mondta, hogy van egy szép tárgya.

A FŐNÖK: Igen. Pompás munka, parbleu!

A SEGÉDEK (kórusban): Valóságos szalondarab! Most jött Párisból!

A MÉLTÓSÁGOS ASSZONY (hidegen megjelenik, mint a Pique Dame az utolsó felvonásban.)

A FŐNÖK: Legalázatosabb szolgálja, méltóságos asszony!

A SEGÉDEK: Eszolgeja! Szolgálhatunk, kéremásson?

A MÉLTÓSÁGOS ASSZONY (hüvösen): Mit jelentsen ez a zászló az ön boltja fölött? Ön Tiszára szavaz?

A FŐNÖK: I... igen is, kérem alássan. Parancsolni méztatik egy szép broche-t? Vagy egy marquise-t?

A MÉLTÓSÁGOS ASSZONY: Nem kívánok semmit. Csak annyit jelentek ki, hogy önnél beszüntettem a vásárlásokat. A leányom staffirungját fölösleges lesz meggravíroztatni. Apropos! Néhány barátnőm ugyanezt üzeni általam. Nagyobb rend kedvéért összeirtam a nevüket is. (Átnyujt egy törzskönyvet.)

A FŐNÖK: Oh... de... kérem... hiszen... (Felbőszülve): Levenni a zászlót! Éljen Andrassy! Eéééljen! (Hajlongva): Tévedés volt a dologban. A zászlót a szomszédom ajtajára akarták kitűzni, de miután a kárpitós kancsal, hát ide erősítette. Éljen Andrassy!

A MÉLTÓSÁGOS ASSZONY: Az már más.

A FŐNÖK: Akkor hát szabad remélnem a megrendelést?

A MÉLTÓSÁGOS ASSZONY: A megrendelést?... Apropos, most jut eszembe, hogy a lányom partieja fölbomlott. De az nem tesz semmit. Egyszer majd mégis csak férjhez megy s akkor önt bizzuk meg a munkával. Jó napot.

A FŐNÖK (hajbókolva kíséri ki a kocsiig. Künt azalatt egy sötét alak már az Andrassy-lobogót tüzte ki.)

A HOSSZUSZAKÁLLAS: Tehát az inggombokra átérve, meg kell önnek mondanom, hogy...

A SZERKESZTŐ UR (mefisztói arcczal lép be az ajtón.)

A FŐNÖK: Jaj, már megint egy karórágó!... (Félénkén): Szolgálhatok kérem?

A SZERKESZTŐ UR: Tehát Andrassy? Hm, hm!

A FŐNÖK: Kifogásának méltóztatik ellene lenni?

A SZERKESZTŐ UR: Nekem? Legkevésbé sem? Hová gondol? Csak egy szerény megjegyzést próbálok tenni. Egy egészen szerényet. Tudniillik azt, hogy (mosolyogva): a fémjelzést még nem felejtettük ám el!

A FŐNÖK: A fémjelzést? Micsoda fémjelzést?

A SZERKESZTŐ UR: Oh, kis hamis. Hát azt, mikor kiderült, hogy ön a fémjelzéseket kissé elcserélte s a láncszemeket mutualta... Ez persze tévedés volt...

A FŐNÖK: Szt! szt!

A SZERKESZTŐ UR (nyugodtan): Ezért önt meg is bírágolták, de a lapokba a dolog, hála Hudecsek kartelljének, nem került. De most a főnix fel fog támadni.

A FŐNÖK (aki ijedten pislogott vevőjére, tulharsogja a szerkesztő ur utolsó szavait): Éljen a szabadelvűség! Éljen Tisza! Abczug Polónyi! Abczug! Abczug!

A BŐRKABÁTOS (megjelenik az üzlet előtt, nagy flegmával leveszi az Andrassy-zászlót és a Tiszáét tüzi föl).

A SZERKESZTŐ UR: Hát csak azért. Üdv. (El.)

A HOSSZUSZAKÁLLAS: Tehát az inggombokat illetőleg, azt szeretném, ha azok...

A KEGYELMES ASSZONY (igen nyájasan): Ah, jó napot, Bechstein.

A FŐNÖK: Legalázatosabb szolgája, kegyelmes asszonyom. Parancsolni kegyeskedik?

A KEGYELMES ASSZONY: Lássá, maga valóban kedves ember. Mindig mondtam: ez a Bechstein a mi emberünk. Ez a Bechstein csak tévedésből zsidó. Ez a Bechstein ein nobleman durch und durch.

A FŐNÖK: Oh, exczellenciád!

A KEGYELMES ASSZONY: Örömmel látom, hogy az üzlete fölött már is ott lebeg az Andrássy-zászló.

A FŐNÖK (magában): Jaj.

A KEGYELMES ASSZONY: És én elhátároztam, hogy egész udvartartásommal csakis ott veszek, ahol Andrássyra szavaznak. Eddig ugyan nem vásároltam Önnél, de a jövőben, ha politikailag megbízható lesz, itt fogok venni.

A FŐNÖK (int a segédnek. A sokat kifejező mozdulat, amely némileg hasonlít ahhoz, amelylyel azt akarjuk mondani: akászd föl magad, azt jelenti, hogy hamar behuzni a Tiszazászlót és az Andrássyét tüzni ki.): Szolgálhatok mindjárt valamivel, kegyelmes asszony?

A KEGYELMES ASSZONY: Oh, hogyné. Küldjön kérem haza egy skatulya evőeszköz-puczólopport... Azaz, hogy... Majd a jövő héten erre jövök, akkor majd elkisér a társalkodónóm s az mindjárt haza is viszi.

A FŐNÖK: Igenis, kegyelmes asszony. (Hajbókolva kikiséri s aztán kimerülten rogy le egy székbe. Künt delet harangoznak.)

A HOSSZUSZAKÁLLAS: Ami az inggombokat illeti...

A FŐNÖK (egy ideig bambán hallgatja, aztán felugrik és ordítani kezd): Hagyjon nekem békét a maga inggombjaival! Menjen a pokolba a maga inggombjaival! Füttyülök a maga inggombjaira!

A HOSSZUSZAKÁLLAS: De kérem... én... valóban nem értem...

A FŐNÖK: Takarodjék! Majd megtanítom én magát karót rágni!

A HOSSZUSZAKÁLLAS: De... kérem... (Rémülten menekül.)

(Hosszu csönd. A főnök lassan összeszedi magát.)

SALZER UR: Lezárhatjuk a délelőtti könyvet?

A FŐNÖK: Zárja le a szempilláit.

SALZER UR: Igenis. Bevétel?

A FŐNÖK (rezignáltan): Egy lyukas rézgaras sem. Azaz, hogy (kinyitja a Wertheimt). Irja. Bevétel: egy darab gróji sajt. Egyé meg maga. Nekem elment tőle az étvágyam! (Künt kakastollas tömeg halad a Vigadó felé és minden két percben így kiáltoz: Éljen az alkotmány! Éljen!)

Osiris.

A nőnemű feministák nagy része nem akarja, hogy a nőt játékszernek tekintsék, de azt kívánja, hogy úgy bánjanak vele.

Marleux.

Ha valakinek nincs vallása, ez annyit jelent, hogy csak magára gondol, önmaga körül koncentrálja a világot, ha pedig vallása van, az annyit tesz, hogy elsősorban másokra gondol és magát csak bekapcsolja az élők folytonos láncolatába.

Feuerbach.

A tudomány jegyében.

Bose Jagadis az ind tudós.

Egy indus tudós, Bose Jagadis Chundernek, a kalkuttai egyetem tanárának a könyve kelt feltűnést a tudományos világban. Arról szól, hogy a fémek, vagy mondhatjuk általában, a szervesen matériák, az anorganikus anyagok is élnek!

Modern, tudományos könyv, amelyben az indus lélek lakozik és ez teszi részben bizarrá az európai előtt, részben mélyeséges filozófiájú mint a buddhaizmus és ez teszi iránta szomjussá az apró pontos tényeken ingerkedő európai elmét; részben pedig új világot bontogat a természet tudásában úgy, mint ahogy a nirvána felé törekvő indus szellem az egek régióit járja, de most a pozitív tudás gépezetén, s európai előtt ez a megkapó. Az európai előtt, aki vagy babonás vagy hitetlen, amíg az indus civilizáció évezredek bölcseségein virágzó elme sem nem babonás, sem nem hívő, hanem mind kutató, kutatván az Örök, a Mindenható, a Végtelenség kérdéseit, mialatt mi európaiak két ezred év óta vallási dogmáinknak aczélnál is keményebb talába ütögettük fejünket, valahányszor a magasba akart a lélek szállani, és elzárva ettől a föld, a matériák kicsinyes bontásába merültünk. Igaz, hogy csudákat művelve, csudákat hozva napvilágra, Istent, a Teremtés végtelen törvényszerűségeit tárva fel ott is. De elszokott szemünk a napvilágtól, a Teremtőnek Életet sugárzó erejétől, úgy hogy sokáig, sokáig, mind a legújabb időkig; a természet-tudományi tudásunk óriási halmozásából mind hiányzott magának a Léteknél felülre. Most, most jutott végre oda az európai szellem, hogy mind a materiális dolgok fölött mindinkább a dologi lények összefoglalásából sugárzó immateriális, isteni törvényszerűségek fénye, ragyogása után sóvárgunk s régióról-régióra mind megközelítjük az Örök, a Mindenűrthető, a Végtelenség isteni problémáit.

Igy olvad belé az ősi csudás indus bölcsesség szelleme a mi tudásunk legmodernebb hullámaiba...

Nincs anorganikus világ — mondja az indus tudós — élet van mindenütt! Gondolatnak a legmélyebb indus gondolat s ha igaz, úgy egy újabb régiója nyílik az európai tudásnak, amely mind tovább és tovább éppen ezen az úton halad, hogy Élet van mindenütt s élettelenség nincs sehol.

Élet van mindenütt s élnek a fémek is, — folytatja Bose Jagadis Chunder, a tudós. Ami van, az él, szövi belé a nirvánából a buddhista lélek. Ötven millió éve körülbelül, hogy a föld kérgének ugynevezett kambrium rétegéből az első élő lény keletkezett: de vajjon honnan gondoljuk, hogy amiből keletkezett, az maga is nem élet volt? Vajjon a teremtés-e vagy csak az ember gondolkodása teszen-e itt ilyen különbséget?

És az ind tudós rámutat, hogy mint omladoztak össze azok a határok, amiket az emberi meg nem ismerés vont határokul a természet örökké való egybekapcsolódásába. Valamikor csak az embert ismerte el gondolkozó lénynek s az állatvilág e határon kívül más világ vala. Ma már csak sorozat mind a két világ, amely egymásba ér. Valaha növény- és állatvilág két külön világként ismerődött s ma már megvan a kapocs, hogy mindkettő ugyanazonugy egyképen élet, s csak más-más megnyilvánulás. Még nemrég csak az állatokban hittünk értelmes cselekvést, ösztönéletet, amely tetteiket igazítja, ma már a növényekről is tudjuk, hogy hasonlatosképen igazítják cselekvéseiket. A levél megérzi mennyi hőt kíván, s aszerint fordítja forró nyári napon vagy hideg téli napsütéskor élet vagy lapját a nap felé, hogy több vagy kevesebb hő érje. Erző lény a növény is, idegműködéssel ren-

delkező, alvásra szorulnak, idegzetük pihentetésére. Sérülésre hőemelkedés következik bennük is, mint állapotban, emberben, tehát nyilvánvalóan láz. Így, ily jelenségek pozitívumán, kapcsolódnak egybe világok világokba, az Élet mind nagyobb és összefüggőbb egységébe. Innen is, onnan is mind távol az Élet-felfogása. Innen az emberekből épült társadalmi élet is kezd a fizikai élet törvényszerűségei szerint valónak fel-feltűnedezni. Amonnan az atomok világa az Ion és Elektronok eleyen cselekvésének képeként bontakozni.

Bose Jagadis Chunder most az anorganikus világok választófalát oldja. Minden anyag fogékony külső behatások iránt. Amelyekre, bár igen lassan, de mozgások keletkeznek benne. Mozcások központiak, valamely központ köré csoportosulók. Mint a legegyszerűbb szerves lényekre, a bacillusokra, a fény, a hő hatással van, amely bizonyos cselekvésre izgatja őket, anélkül, hogy valami agymunka működne, úgy a holtak nevezett anyagok is fényre, hőre, vegyi működésekre izgattatnak. Ha holt volna az anyag, honnan volna változása hőre, hidegre? Honnan egész más más tulajdonságaik különböző hőben? Fémek anyaga más fémekkel kapcsolódva egész más viselkedésűek, más érzékenységek. Kísérletileg bizonyítja, hogy némely fém milyen változékony ellenállású ezzel vagy azzal a más fémrel vegyülve, de csak egy bizonyos határig és azon túl: apathria, valóságos mérgezés. Czinn például a leglomhább fém, de hamuszir felfokozza érzékenységét; de ha nagyobb a dózis, úgy teljesen érzéketlenné válik. Ilyen fémmérgezéseknek egész sorát végigkísérletezte.

Amit chemotropizmusnak neveznek, az atomok vonzása, az is mily különböző. Némely anyagok mohón vonzzák egymást, mások ellenkezőleg. Nem életnyilvánulások-e ezek? Chlor és hidrogén sötét üvegben évekig el tudják várni az első napsugarat, hogy végre egyesüljenek. Némely vegyületek többé fel sem bonthatók tökéletesen. Cselekvésekkel mozgásokkal, energiákkal találkozunk mindenütt. Mindenütt Élettel ahol anyag van.

Ebből a skálából építi fel az ind tudós a könyvét, amelynek magva, szelleme, hogy ne keressünk a természet alkotásai közt határokat s a tudás útja a határon túl vezet. Csak e határokon túl emelkedve ismerjük fel a Teremtést, addig bigottság és emberi vakhit minden istenimádás.

Nirvána ez, de minő teli nirvána! A megismerést szomjuhozó modern európai léleknek szomjuságát oltó csöpp!

Méray.

KIS SZENVEDÉSEINK.

Fotografusnál.

(Szin: a fotografus műterme, a negyedik emeleten. Áhítatos csönd. A falakon fényképek: Kellemes savszag az üvegtetés szobában. Ugyanitt felhőhátér, Miramare-hátér, Rococo-hátér. Egy kis darab korbát korhadt ágakból. Egy fatönc. Két hintaló és egy papircsákó. Egy fából imitált mohos erdei kőpad. Zsebkendő nagyságu függönyké az üvegfalon, melyeket egy zseniális-haju legény bottal ide-oda piszkál. Az egyik sarokban egy kis asztalnál egy másik ur az orrával néz egy fényképlemez és ecsettel babrál benne.)

AZ ÁLDOZAT (belép): Jónapot. Szükségem volna hat szép képre. A főnök ur idehaza van?

A SEGÉD (üvöltve): Főnök ur!

(A főnök belép.)

AZ ÁLDOZAT: Hat szép képre volna szükségem.

A FŐNÖK: Fej? Mell? Térd? Egész alak?

AZ ÁLDOZAT: Fej, mell, térd és egész alak.

A FŐNÖK (minden átmenet nélkül belenyul az áldozat hajába): Ezt följobb.

AZ ÁLDOZAT: Igen.

(Ijedten néz körül.)

A FŐNÖK: Tessék odaállni. Viktor, azt a függönyt jobbra. A felhőhátér, marha. (Szánkázhatja a gépet a padlón.)

AZ ÁLDOZAT (belenéz a gépbe): Sötét van bent.

A FŐNÖK: Semmi viccek. (Odamegy hozzá és nézi.)

AZ ÁLDOZAT (feszeng, komolyan néz a fotografusra, de aztán idegessé válik. Pislogni kezd, a szájaszéle megrándul és olyan bután néz, mint ahogy a fényképeken szoktak nézni az emberek).

A FŐNÖK: Most jó.

AZ ÁLDOZAT (fellélekzik és fölveszi a rendes ábrázátát).

A FŐNÖK: Most nem jó.

AZ ÁLDOZAT: Nem jó?

A FŐNÖK: Ön természetellenesen tartja a fejét. Viktor, a fejtámasztót!

(Mögéje állítják a kinzóeszközt.)

AZ ÁLDOZAT: Ez szükséges?

A FŐNÖK: Ez a legszükségesebb. (Alulról nekimegy az állának és a savaktól sárga és savanyuságu ujjaival felnyomja a fejét. Aztán két kézre fogja az arcát és oldalt fordítja. Aztán az egész pófát belenyomja a vaseszközbe.) Sróf.

A SEGÉD (megszorítja az eszközt): Kész.

AZ ÁLDOZAT: Kérem a sróf a fülembe megy.

A FŐNÖK: Viktor, ki fogom rugni. Sróf vissza.

(A sróf visszavonul a fölből.)

AZ ÁLDOZAT: Kérem nem lehetne egyszerűen, ahogy itt állok, ahogy belenézek a gépbe?

A FŐNÖK (gógös mosolylyal): Hogy úgy nézzen ki, mint egy ló? A gépnek megvannak a maga törvényei. És önt muszáj háromnegyed profilban, mert ferde az orra. Ön nem nézhet *en face* a gépbe. Csak fogadjon szót nekem. Én ismerem az arc karakterét és a világítás törvényeit. (Sárga és savanyu ujjával újra belenyomja a fejét a félkör alakú vasabroncsba, alulról felnyomja az állat, a hajat egy kicsit elrendezi, aztán két marokkal az egész fejét — mintha le akarná csavarni a törzsről — fölfelé és oldalt nyomja, a fejszorító vasat följobb emeli és újra kiadja a rendeletet.) Sróf.

AZ ÁLDOZAT: Kérem a sróf megint a fülembe megy.

A FŐNÖK: Viktor!

A SEGÉD: Kérem, az urnak olyan helyen van a füle, hogy ilyet még nem láttam.

(A sróf csöndesen távozik a fölből.)

AZ ÁLDOZAT: Kérem, viszket a szemem.

A FŐNÖK: Most már ne mozogjon, kérem, örüljön, hogy jó pózban van a feje.

(Az áldozat e pillanatban úgy néz és úgy tartja a fejét, mint aki minden ok nélkül azt mondja: »Engem akar ön bolonddá tartani?« De erről nem tehet, ezt nem is gondolja. Ez csak azért van, mert úgy állították a fejét, mint ahogy annak a feje áll, aki ilyet mond.)

A FŐNÖK: Sróf!

(A sróf bemegy a fülbe.)

AZ ÁLDOZAT (kissé visszahuzza a fejét, hogy a sróf ne menjen oly mélyen belé).

A FŐNÖK: Mit csinál?

AZ ÁLDOZAT: A sróf.

(Most úgy néz, mintha gőgös volna. Ez azért van, mert a fejét elhuzta a sróf elől.)

A FŐNÖK (belebukik a gépbe): A gép fölé tessék nézni. Följebb. Még följebb. Ugy.

(Az áldozat most úgy néz, mintha ezt mondaná: »Én oly gőgös vagyok, hogy a földi hívságokkal nem törődöm. Engem csak az isten érdekel, aki ott, ott fönt trónol.« — De erről sem tehet.)

A FŐNÖK (letakarja magát a fekete lepellel és a géppel együtt félelmesen közeledik az áldozat felé. Ez az a pillanat, amikor a gyerekek sirni kezdenek).

AZ ÁLDOZAT: Kész?

A FŐNÖK (fojtott hangon, a kendő alól): Viktor, lemezeket. (Viktor átadja a lemezeket.)

A FŐNÖK: Egy kicsit följebb. (Kibujik a kendőből és egy utolsót nyom az áldozat fején.) Most tessék csöndben maradni. (Fenyegetőleg nyúl a gép lencséjének fedőjéhez.)

AZ ÁLDOZAT: Várjon, várjon.

A FŐNÖK: Mi az?

AZ ÁLDOZAT: Nyelni akarok. Egyszerre rámjött a nyelvem.

A FŐNÖK: Hát nyeljen.

AZ ÁLDOZAT: De most nem tudok. Ha kényszeritenek, nem tudok. (Erőlködik.)

A FŐNÖK (a fedőhöz nyúl): Vigyázni. Egy... kettő...

AZ ÁLDOZAT: Nekem röhögni muszáj.

A FŐNÖK (szigoruan): Hát tessék.

AZ ÁLDOZAT: Most már nem tudok. Ha kényszeritenek, nem tudok. (Szomoruan néz.)

A FŐNÖK: Vidámabb arcot kérek.

AZ ÁLDOZAT: Nem tudok vidám arcot vágni, mert nekem röhögni muszáj. (Fojtogatja a nevetés.)

A FŐNÖK: Hát méltóztassék nevetni.

AZ ÁLDOZAT (Próbál nevetni): Hi, hi, hi. Nem tudok.

A FŐNÖK (angyali türelemmel): Egy. Kettő.

AZ ÁLDOZAT (majd megfullad a nevetési ingertől s most úgy néz, mintha ezt mondaná: »Engem akar ön bolonddá tartani, engem, aki oly gőgös vagyok; hogy a földi hívságokkal nem törődöm, s akit csak az isten érdekel, ott, ott fönt, ahol majd szabad nevetni, ha lehull rólam a földi porhüvely!«. Minderről nem tehet.)

A FŐNÖK: Három.

(Néhány másodpercnyi rettenetes csönd, mely évekig tart. Az áldozat szeme előtt vörös karikák ugrálnak; úgy érzi, mintha az orra felnőne a szeme közé és a szája leereszknének a nyakára. A feje reszket, a nyakán kidagadnak az erek.)

A FŐNÖK: Köszönöm. (Betakarja a lencsét.)

AZ ÁLDOZAT (oly hangon, mint aki halálos veszedelemből menekült meg): Mikor lesz kész? (Könnyedén sétál.)

A FŐNÖK: Csütörtökön. Esetleg már pénteken.

AZ ÁLDOZAT: Most elmeheték?

A FŐNÖK: El.

AZ ÁLDOZAT: Kérem a retust nagy gondal. Itt van egy bibircsó a balpofámon, ezt radirozzák ki.

A FŐNÖK: Viktor, a bibircsó nem kell.

A SEGÉD: Mert némely vendég követeli a bibircsót is...

AZ ÁLDOZAT: Nálam vegyék ki. A szemöldökömet egy kicsit rajzolják utána.

A FŐNÖK: Viktor. Erős szemöldök.

VIKTOR: Igenis.

AZ ÁLDOZAT: Ha sikerült a felvétel, hat darab kell.

A FŐNÖK: Viktor. Hat levonat.

AZ ÁLDOZAT: Jó napot.

A FŐNÖK: Alásszolgája.

(Az áldozat távozik.)

A FŐNÖK: Viktor!

VIKTOR: Prancs.

A FŐNÖK: A gallérról majd retusirozza le a piszkot. Ez a Zeiss objektív olyan erős, hogy mindent fölvesz. Különben nem értem, hogy lehet fényképészhez átjászott gallérban jönni. Majd a lemezen tisztítsa ki a gallért.

(Unott előkelőséggel, művészi hányivetiséggel rugja vissza a sarokba a fejszorítót, egyet-kettőt piszkál a függönyöcskék közt és kinyitja az ajtót a következő áldozat számára.)

Vessző.

INNEN-ONNAN.

+ Az üldözött. Lengyel Zoltánnak, isten bizony, szerencséje van. Neki megadatott és éppen a legjobb időben, hogy — üldözött legyen. Megcizálták a bírósághoz, vagy a rendőrséghez és mert nem ment el, a törvény szerint elrendelték az elővezetését, ami hazafiui nyelvre átfordítva úgy szól: a hatalom rávetette magát és embertelen hajszát indított ellene. Hogy ez a hatalom a törvény, amelyet azért hozott a képviselő ur, hogy respektálja és amely védi őt egész addig, míg nem vét ellene, az ilyen esetben épp oly kevésbé számít, mint az a valóság, hogy egy bírói idézés még sehol a világon nem jelent se hajszát, se üldözést, se elnyomást. Mondom, ez mind mellékes, a fő az, hogy a hajszát megvan és azt hiszem Lengyel Zoltán oda nem adná az elővezetést elrendelő végzést nem egy vak loért, de két félszemüért sem. Amiben igaza is van, mert csakugyan többet ér. Az üldözöttség mindig roppant attrakció, elsőrendű vonzó erő, többet ér minden más ható szerszámnál és sokkal kevesebbe is kerül. Gratulálhat magának, aki meg tudja szerezni és mindenesetre bizonyosságát adja vele annak, hogy — ért a politikához. Lengyel Zoltánnak most már nem kell aggódnia a mandátumáért és ha mégis meg találna bukni, ez azt jelentené, hogy nincs többé idealizmus. Ez a tanulság pedig még az ő mandátuma árán is drága és kellemetlen lenne — másoknak is.

* * *

* Jön a vastag pékné! A mostani választásnak, melynél szabadabbat és drágábbat a koronázás óta meg nem értünk, nem utolsó mulatsága azoknak a kerületeknek felsülése, melyek mindenkori híresei voltak választói bőkezűségéről, értvén ez alatt olyan kezdet, melybe bőven kell juttatni az alkotmányos költségből. Ezekkel a hirhadt kerületekkel meg fog esni, hogy egyhangulag és ingyen lesznek kénytelenek megválasztani vagy eddigi képviselőjüket vagy akárkit, akit utolsó percben kötélnak tudnak állítani, mert a jelöltek úgy vannak velük, mint a Fliegende egy régi képen a komfortablis lovak a vastag pékné-

vel; meg van rajzolva a vastag asszonyosság, amint messziről a kocsiállomás felé közeledik, a lovak pedig örült iramodásban menekülnek kocsiától együtt: »Jön a vastag pékné!« Jön Újpest, kiáltják rémülten a jelöltek, jön Vác, jön Ó-Buda — és menekülnek, ki merre lát. Vészit alighanem egyhanguan választják meg odaát, mert eddig még nem akadt halálmegvető milliárdos, aki felvegye vele a keztyűt, Újpestre pedig kötéllel viszik vissza Wolfner Tivadart, aki Tisza István iránti minden eddigi önfeláldozó barátságára rálicizál, mikor a miniszterelnök kértére újra jelölteti magát régi kerületében. Vácról azonban megugrott Gajary Géza, s még eddig nem találtak olyan bátor embert, aki a mandátumért pályázni merne.

△ Polónyi önzetlensége. Polónyi átengedte a IV. kerületet Andrássy Gyulának, de Kovács Gyula ennek fejében nem engedte át neki Hajduszoboszlót. Polónyit ez annyira fölboszantotta, hogy ő viszont nem akarta elfogadni Kézdivásárhelyt. Polónyi mindezeknél az átengedéseknél és át nem engedéseknél úgy argumentált, hogy neki a szövetség ellenzék központjában van a helye, meg a Saskörben, hogy az ellenzéki zászlót győzelemre vigye. Hej, ha minden jelölt úgy tenne s programbeszéd helyett kortesbeszédet tartana, rövidesen elfogynának a jelöltek s. fölsőlegessé válnának a kortesek. De szerencsére nem mindenki olyan önzetlen, mint Polónyi, aki, úgy lehet, mégis csak bent lesz a képviselőházban, míg azok, akikért föláldozta magát, sorra megbuknak. S ez a legnagyobb kortesfogás!

△ A becsületes emberekhez. Ezt a tábor a Vázsonyi-párt választotta magának, hozzá intézvéni vörös plakátját. Az az érdekes, hogy a becsületes emberekhez rendszerint az szokott appellálni, aki mindenkiben gazembert lát. S mégis azt mondják: velük a többség! A becsületes emberekhez czimzett plakát elmondja, hogy összeíró »tiszték« sorba járnak a kerületben és aláírásokat gyűjtenek. A dísznőség a tisztai czim bitolása teszi, amit a demokraták sehogysem tudnak elviselni. Mégis csak orcátlanság, mikor tisztet irnak és kortest kell olvasni. De azért roppant sikerült fogás, mert kínó a kortesvilág moráljából: dísnóvá hizlalni az ellenpárt minden apró malaczatát és mellényzsebbe szorítani a saját legzsirosabb dísznaikat. Elítélni minden trüccöt a becsület szent nevében s ezzel élni a leghatalmasabb trücc-kel és az emberek megzsarolásával a becsületérzésükben. A Terézváros igen bizonytalan kerület, de a kortesek itt dolgoznak a legbiztosabb eszközökkel.

♠ A hálátlan czár. Ő felsége az orosz czár egy rettenetesen hideg hangu táviratot küldött Stössel generálisnak a kapituláció után. Mikor az egész világ magasztalta a hőst, aki a nagy legyőzöttek szörnyen hervatag koszorújával a fején vonult ki Port-Arturból, a fehér czárnak, akiért kilenc rettenetes hónapon át állta a kegyetlen ostromot, nem volt a számára egy elismerő szava. Ilyen fejedelmi dicséretet csak az agilis imperátortól, Vilmos német császártól kapott, aki nem mulasztotta el most sem az alkalmat, hogy ha már szónoklatot nem intézhet hozzá, legalább egy-két-kilenc táviratban meg ne nyilatkozzék. Sokan megütődnek rajta és szeliden szólva: jellemzőnek találják, hogy ime egy idegen fejedelemnek több az érzéke, mi dukál olyan szolgálatokért, amilyet Stössel a maga gazdájának teljesített, mint a fehér czárnak, de ez a megütődés nem egészen jogos. Szó, ami szó, Vilmos császár könnyebben gratulálhat Stösselnek, mint Romanov Miklós, mert a hős generális — nem az ő várát adta át a japánnak, hanem a muszka czárét, noha igaz, hogy gyönyörűen védelmezte. Viszont Stösselt se sujthatja le valami nagyon a czári méltatlanság, sőt okos

ember létére, egy kis szatiszfakciót vagy igazolást is érezhet. Most legalább tudja, hogy az ő hatalmas uráért igazán nem lett volna érdemes meghalnia, aminthogy csakugyan nem is tette.

Kemechey Jenő. Egy haldokló ember jelent még minap a Nemzeti Színház színpadán, hogy lázas mohósággal szürcsölje a dicsőség mámorát és hamarosan összeszedje az ő utolsó virágtermését; egy haldokló embert választott be most két hete a Petőfi-társaság tagjai közé, szinte egyhangulag választották meg, mert sietős volt nagyon. Az élet adós maradt neki sokkal, de a Petőfi-társaság nem akart neki adósa maradni. Szegény Kemechey Jenő! Az ő piros pozsgás arca, zömök izmos alakja hosszú életet ígért, ambíciója, tehetsége nagy és gazdag aratást. Most minden oda lett! Férfikora derekán tört le és bár elmulása nem volt váratlan, de mégis megdöbbenett mindnyájunkat, akik szerettük őt. Egyszerű, egyenes lelkű, nyílt kedélyű ember volt, minden izében magyar. Ambíciója utolsó perczig hű maradt hozzá és a Múza borította rá szemfödélét. Arczképét csak a minap adtuk ki. Szegény, milyen hálásan fogadott minden elismerést!

△ Letört gavallér. A nyárspolgárnak nagy meglepetés, sőt megrökönyödés, mikor valakit az uri kompániából egyenesen a rendőrség börtönébe visznek, aztán kisülnek róla olyan dolgok, mikről becsületbíró korában nem igen nyilatkozott, mert ez a rendes bíró elé való. Most Hegedüs Béla ügyvéd és gavallér ur ott van, nyomorult ötezer koronás váltóhamisítás miatt. A leromlott emberek azonban csak váltót irnak és odébb állnak. Őket csak a sorsuk érdekli, meg az időpont, maga a tény nem. Egész rajával élünk együtt ezekkel a félig irigyelt, félig lenézett gavallér urakkal, akikről egészen bizonyos, hogy nem a magukét költik s mások nem olyan bolondok, hogy önként adnák át nekik a költeni valót. Kérlelhetetlen bizonyossággal eléri őket a végzet, mert valahol okvetlenül meg muszáj akadni s ha nem lövik föbe magukat, hát fegyházba kerülnek. S mégis sajnáljuk azokat a notórius rabjelölteket, mert olyan szigoruan kivasalt nadrágot és gondozott körmöket viselnek. Jó fiuk és tárczájuk minden pajtásnak rendelkezésre áll. Van eset, mikor az ilyen gavallér lop, hogy aki megpumpolta, ne tudjon pénzhányaról. Szegény Hegedüs! Ő már ül és a többi most fölháborodik rajta.

♠ Hozománypéztár. Grünwald-Zerkovitz Szidónia asszony ő nagysága, aki nagyon nemes és ugynevezett fogékony szívű urinő lehet, könyvet irt a hozománypéztárról. Eszerint az állam minden férjhezmenendő szegény lányának köteles lenne hozományt adni és az erre való alapot részben aggregény-adóból, részben a gazdag kisasszonyok hozományából levonandó illetékből teremtenék meg. Az idea kétségtelenül nagyon humánus, mert akármennyire erősítgeti is a Gyurkovits-lányokról szóló nóta, hogy a jó házassághoz nem kell hozomány, a nőtlen ember nem igen hisz a nótának, annál kevésbbé, mert a házasságról előre nem lehet tudni, hogy csakugyan jó lesz-e, azt pedig, hogy a nem jó házasságban is fölsőleges lenne a hozomány, még a nóta se meri mondani. El kell fogadni tehát azt a valószínűséget igazságnak, hogy a hozománynak igenis jótékony hatása van a házassodás körül, helyes dolog, ha a leánynak pénze is van; de az a követelése, hogy ezt a pénzt az aggregények adják, nem valami logikus. Ha a házasság jó dolog, semmi értelme, hogy ennek a jónak az árát azok fizessék, akiknek nem jut belőle. Ha meg nem jó dolog, megint semmi értelme, hogy bármiféle büntetéssel is sujtsák azokat, akik nem követik el. Hogy a gazdag lányok adjanak hozományt a szegény lányoknak, ez is igen jól fest, de csak papiroson. A hozomány ugyanis,

mint minden pénz, lehet sok és lehet kevés, de sohase több, mint elég és ha ebből az elégből elcsipnek valamit, nem több leányoknak lesz hozománya, mint volt, hanem kevesebbnek.

* * *

△ **A Pour le mérite.** Ha valaha becses volt valakinek a rendjel, úgy Stössel tábornoknak becses a Vilmos császár rendjele, melyet neki és Nogi tábornoknak küldött. Mert Stösselt, Port-Arthur győzelmes főadóját a legkurtább uton haditörvényszék elé állították volna, ha Vilmos császártól nem kap rendjelet. De lehet-e gyávának, kötelességszegőnek mondani egy tábornokot, akít a német császár hősnak és önfeláldozónak tett meg a rendjével? Stösselt tehát diplomáciai tekintetből otthon is hősnak és mártírnak kell elismerni, sőt úgy lehet, most már az ő legfőbb hadura is ad neki kitüntetését és egy pakli dohányt. Igazán különös. Hiába tartotta a várat tizenegy hónapig, hiába adta át — az nem tette meg hősnak, az nem tette meg gyávának. Minden csak attól függ, hogy kap-e érdemjelet vagy nem a német császártól?

Művészet.

Szinnyei Merse Pál.

Nagy agyarkodás, szűkülés és a fogak dühös csikorgása hallatszott ki anno daczumul a hagyományok és az iskolák odvaiból. Akkor még a rettenetes Kelety Gusztáv, a képzőművészet Gyulay Pálja taposta el óvatos gyűlölettel a kisarjadó szabadságot és az irodalom Kelety Gusztávja, Gyulay Pál fegyelmezte illedelmessé és bátortalanná a magyar litteraturát. Akkor az volt a piktori ideál, amit a Bécsig terjedő horizonton belül a kedélyesen poczakosodó főmuftik föl tudtak érni észszel; a piczike, hegyes ecset volt az ideál, amelylyel ki lehetett rajzolni egy pár millió levelet a fák lombjában és a nyomorék konturkák közé oda lehetett pettyegetni a receptek után kikevert színeket s a műtermek barna generalsaftját. Akkor a Madarász Viktor langyos romantikája is forradalom volt és már akkor is hazafiatlanságot és nemzetköziséget olvastak a fejére mindenkinek, aki Európából jött haza s valami újat hozott magával a mi félreeső világunkba. Szinnyei Merse Pál megdöbbenve és elkábulva állott az akadémia káromkodás-özönében, megcsóválta fejét és földhöz vágott mindent, ecsetet, palettát, spachtlit és festéktubust, egy szóval mindent, ami arra emlékeztetné őt, hogy elég vigyázatlan volt egy pár évtizeddel elébevágni a korának. Most azután, úgy ahogy, melléje cseperedett a magyar kultúra, nyakas verekedők jöttek, akik az ő remetéskedése alatt szorgalmasan fojtogatták a dohos teóriákat és elértük azt, hogy Ferenczy Károlyt majdnem úgy becsüli a publikum, mint Innocentet, sőt megtörtént az a csuda is, hogy a majálist az állam megvette, ha nem is Benczur-áron, de legalább megvette.

A Nemzeti Szalon oldalvilágításos helyiségeiben most együvé kerültek ennek a majdnem tragikus művészetnek izgatón érdekes dokumentumai. A delirium colorans, amit Kelety a hét főbün közé sorozott, most olyan szentséges lelki esemény mi előttünk, mint a próféták lélekszabadító,

mámoros extázisa s a Majális buja napsütésében és bársonyos árnyékszíneiben a megváltást előre hirdető Johannan tüze lobog elolthatatlanul. Még krétás szürkeségben a klasszicizmus megfagyott gipsztónusában nyomorgott a szín s éppen első ideje volt annak a Piloty-féle korcs reneszánsznak, amely úgy ahogy felszabadította a lokális szint, de hosszú időre megölte a tónust és a mozgalmas étellel teljes vonalakat. Franciaország és még korábban Anglia már tul voltak a festőművészet ujjászületésének első izgalmain, Turner már megtalálta a levegőt, mint legfestőbb művészi objektumot, de München a Bastien Lepage kinyilatkoztatásaira várt és az atelier-ek poros ablakai még nem nyitak meg a szabad napsugárzás előtt. Csak egy páran és köztük Szinnyei Merse, a Böcklin barátja látták színek a szint és nem értették meg, hogy miért kelljen lemérsékelni a szabad természet ujjongó, duzzadó koloritját a műterem vakondokjai kedvéért. Búgó akkordokban szólaltak meg a színek szimfoniái a Szinnyei palettáján és a hirtelen megismerkedés, a magát kinyilatkoztatató élet látásának diadalmas öröme izzóvá hevítette a napsütött zöldeket s a bársonykabátok aranylüsterén elvillanó fényfoltokat. Egy próféta öntudatával toppant be Szinnyei Merse Pál a magyar művészetbe és várta a hozsannát, amelylyel a tavaszi csirázást, a jég alól előbukkanó eleven vizeket üdvözik a napsugaras levegő szabad madarai. De vinnyogást hallott a hozsanna helyett, denevérek mérges czinczogását, amelyeket elvakított a letűző sugarak fénye, a patkányok czinczogását hallotta, amelyek ócska színpadi diszleteken, merev vonalu modellbábokon rágódtak és fölsivítottak, mikor eléjük villant a megszokott pózok helyébe az eleven mozgás, mint a forradalom tüzének fenyegető fellobbanása. Ekkor történt, hogy majdnem tragédia sikerült ki a gyönyörűen indult piktoréletből. A plain air színei kihamvadtak, eljött a selymek és a bársonyok korszaka, eljött a lefestés és lerajzolás mesterkedése a spontán megézés helyett, Szinnyei Merse pedig elment dzsentrinek, ami nálunk hálásabb foglalkozás, mint az új igazságok hirdetése. De még nem benuult meg az alkotó energia, mikor félénken, aztán egyre diadalmasabban áthangzott hozzá, az idegen emberek között magánosan bolyongóhoz, a fiatalság himnusza és ő felkapta fejét az ismerős hangokra és a »Pacsirta szól« cím alatt ismeretes vásznával odaállott modernjeink legelsői közé. Még ezen a képen kemények a színei, mintha ő maga is elkápráznék a viszontlátott ragyogástól, de kevéssel ezután az egész vonalon kigyultak a tüzek és izzó levegő ömlött el a veranda-kép hatalmas oszlopa körül. Most kora délután van az ő művészetében. Hüvösebb a levegő és alig észrevehető fátyolok lebegnek a mezők és a lombok teli színei felett. Nem hanyatlás ez, hanem lehiggadás, a zengő hozsannahangok után megnyugvás a halkabb hegedűszóban, elmerülés egy férfias melankóliában, amely a multak szomorúságából és a ma nobilisan mérsékelt győzelmi érzéséből keveredett ki s amelyet csakis így, evvel az álmodozó s mégis energikus ecsetvezetéssel lehet a vászonra rögzíteni, amelynek nyomában vibráló foltocskákba vagy lapidaris, széles sávokba telepednek meg a színek és borongó, halkan csendülő

tónusegységekbe rendeződnek. Arczképén is elzárják félig csukott szempillái a téljes sugárzást szemei elől s érezni lehet, hogy ezek a szemek ezután a szétszórt világitás intim szépségeit fogják látni, azokat a szépségeket, amelyek a finompárás kora-délutánokon bukkannak elő a gyönyörűsége, gyöngyszínű levegőből.

Marco.

SZINHÁZ.

Petráss Sári.

Nagyon nehéz dolog a Pálmai Ilka hugának lenni és veszedelmesen komplikálja a dolgot, ha valaki olyan frappánsul hasonlít a nagy rokonhoz, mint Petráss Sárika Pálmai Ilkához. Összehasonlítások környékezik meg a fiatalabbikat s az arcok egyformasága rögtön arra csábítja azokat, akik egy ötlet kedvéért írják kritikáikat, hogy czélzásokat tegyenek a talentumok különbözőségére. A kis Petráss Sári keményen kiállotta az összehasonlítások próbáját és pedig nem akkor, mikor megdöbbenően hasonlított Pálmaihoz, hanem azokban a szabad, önfelelt pillanatokban, mikor nem jutott eszébe, hogy ő a Pálmai Ilka huga. Az természetes, hogy most még ritkák az ilyen pillanatok és a fiatal lány maga is igyekszik művészetében is hasonlítani nagynénjéhez, természetes, hogy még a közvetlen tanítás érezhető legtöbb momentumában, de előbukkantak már egyes mozdulatok, egyes szívből jövő hangok, előbukkant az átérzésnek és átélésnek egypár külső jele, egyszerűen olyan hirtelen felvillanásokat láttunk, amelyek az ő lelke tüzéből villantak elő és olyan energiák első megnyilatkozásait láttuk, amelyek külön csapásokon gyönyörű eredmények felé lendítik előre a fiatal embereket.

Egész biztosan hiszszük, hogy itt egy egyéniség kibontakozása kezdődött meg, mert azok voltak a legérdekesebb pillanatai, mikor senkihez sem hasonlított; és az pedig föltétlenül egyéniség, aki egy Pálmai kaliberű másik egyéniség hatásának sem tudja magát föltétlenül alávetni s éppen akkor a legkevésbé érdekes, mikor ilyen hatások konstatálhatók játékában.

Sok különös akadályon kellett keresztülvergődnie Petráss Sárinak, amíg a debut pompás sikeréhez eljutott. Első sorban ellene volt a tulcsigázott várakozás, amelylyel a publikum pénteken este a Népszínházba ment, ellene volt a Pálmaival való hasonlóságának és rokonságának tulságos hangoztatása és ellene volt maga a darab, illetve a darab szövege, amelylyel *Földes Imrének* sikerült elérnie az unalom országos rekordját. Ez a libretto különben pechje volt a komponistának is, lévén *Hüvös Iván* azok közül a muzsikuskok közül való, akiknek a lelkétől nem idegen a melódia, az operettmuzsikának ez az alfája, csak alkalmat kell nekik adni, hogy ezek a melódiák felszabaduljanak. *Földes Imre* nagyon kevés ilyen alkalmat adott *Hüvös Ivánnak*, de ez a kevés alkalom gazdag dallamokat váltott ki a fiatal muzsikuskok lelkében, s amit ezekben kapunk, az annyi kedves meglepetéssel szolgál, amennyi bőven elég egy egész operettre. Fiatalság van ebben a zenében, gyönyörűen illő a Petráss Sári fiatal talentumá-

hoz s ők ketten a fiatalág verőfényének nyitották meg a Népszínház kissé beporosodott ablakait.

A szaharai konzul. Guthi Soma kilépett a Guthi-Rákosi czégből, önállósította magát és első dolga volt, hogy kómpromittálja a francia bohózatírókat. Megmutatta, hogyha adva van egy házaspár, vagy két házaspár és egy szerető, vagy több szerető, s ezeket az adott elemeket kodifikálható szabályok szerint összekeverjük, egymásba olvasztjuk és szétválasztjuk, kijön egy olyan valami, ami egészen azonos a francia bohózatokkal. Csak egy kicsit kevesebb rutin, csak egy kicsivel kevesebb svihákság a teljes üresség eltakarására és egyszeriben kompromittálva van az egész stílus, meztelenül állanak a silány vázak, amelyekre a sok bohózati sablon föl van szerelve. Guthi Soma sokkal kevesebb rutint és sokkal kevesebb svihákságot produkált, mint a francziák, s így sikerült olyan alaposan kompromittáló kísérlete. Most már csak azt szeretnénk, ha azokat az életben gyökerező megfigyeléseket, azt a látóképességet, amelyeknek kétségtelen nyomai vannak darabjában s amelyek irodalmibbá teszik a francia önczélú trágárságoknál, valamiképpen úgy kamatoztatná, hogy egész komoly kritikát lehessen róla írni. A Vígyszínház kitűnő gárdája, különösen Tanay, Hegedüs, Szerémy, Varsányi, Gazi Mariska és Fenyvesi mindent elkövettek, ami tőlük telik. Tőlük pedig igen sok telik.

KÖZGAZDASÁG.

A Hazai Bank tőkefelemelése. A rozsnyói textilipari gyárak fuziójának finanszírozása után a Hazai Bankban most — hír szerint — ismét egy nagyobb finanszírozási művelet van készülöben, amely már legközelebb aktuálisá fogja tenni a bank tervezett tőkefelemelését.

Az Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár tőkefelemelése. Az Egyesült budapesti fővárosi takarékpénztár igazgatósága szombaton tartott ülésében elhatározta, hogy szem előtt tartva a takarékpénztár üzletágainak fellendülését, a legközelebbi rendes közgyűlésnek javaslatba fogja hozni, hogy a társasági részvénytőke 5000 drb 600 kor. névértékű részvénynek kibocsátása által 9 millió koronáról 3 millió koronával 12 millió koronára felemeltessék.

Az elmúlt év decz. 31-ig a Foncière Pesti Biztosító intézet életbiztosítási osztályánál 3987 ajánlat 15,799.148 korona biztosítási tőkére és 2920 korona járadékra nyújtott be; 3398 kötvény 13,281.528 korona tőkére és 2920 korona járadékról állított ki. A díjbevétel 3,418.242 korona 13 fillérre rug. Haláleset 221 jelentetett 844.551 korona összegről. Egyszermind utalunk ama különös kedvezményekre, melyeket ezen hazai intézet (alapítva 1864-ben 3 millió korona részvénytőkével, nyereség- és díjtartalékaival és évi bevételei körülbelül 31 millió korona) az életbiztosításnál nyújt: 1. Hadbiztosítást díjpótlék nélkül 20.000 korona határáig a biztosított tőke feléről a közös hadsereg és honvédség, 30.000 korona erejéig a népfölkelők védkötelezettjeire nézve. (Hivatásszerű katonáknak mérsékelt díjpótlék mellett.) 2. A föltételek értelmében a biztosítás érvényének megtámadhatatlansága még az esetben is, ha a biztosított párba vagy öngyilkosság folytán halt volna el, vagy ha utólag kitűnnék, hogy a biztosított a biztosítás alapjául szolgáló ajánlatban lényeges körülményre nézve tévedett. 3. 1, 3 vagy 5 évi nyereség-felosztással egybekötött biztosításokat eszközöl. 4. A biztosításnak 3 évi fennállása után a biztosításra jutányos feltételek mellett a) kölcsönt ad, vagy azt b) visszavásárolja, vagy c) minden további díjfitetés nélkül kiházasítási biztosításoknál tőkésítést eszközöl anélkül, hogy a félnek utóbbiért folyamodnia kellene.

»Bob hashajtó« a legkellemebb. (10 fillér.)

HETI POSTA.

Palota-forradalom. Egészen jó megfigyelés, de a bevezetés oly hosszú, hogy szinte unalmas. Mi nekünk elbeszélés kell, lehetőleg érdekes mesével. A rajzért nem igen lelkesedünk.

Lafontaine. Olvasóink eredetiben ismerik. Fordításban jobb szeretjük a moderneket.

Masa. Korrekt forma, kifogástalan kadenciák, de hol a poézis? Egy kicsit a Klapphorn-versekre emlékeztetnek, de ön ezt aligha akarhatta! A töredék novellát rövidesen elolvassuk. De tudhatjuk mi, hogy ön micsoda befejezést gondolt?

Temesvár. A mai nagyon szép. A napokban többet.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: **KISS JÓZSEF.**